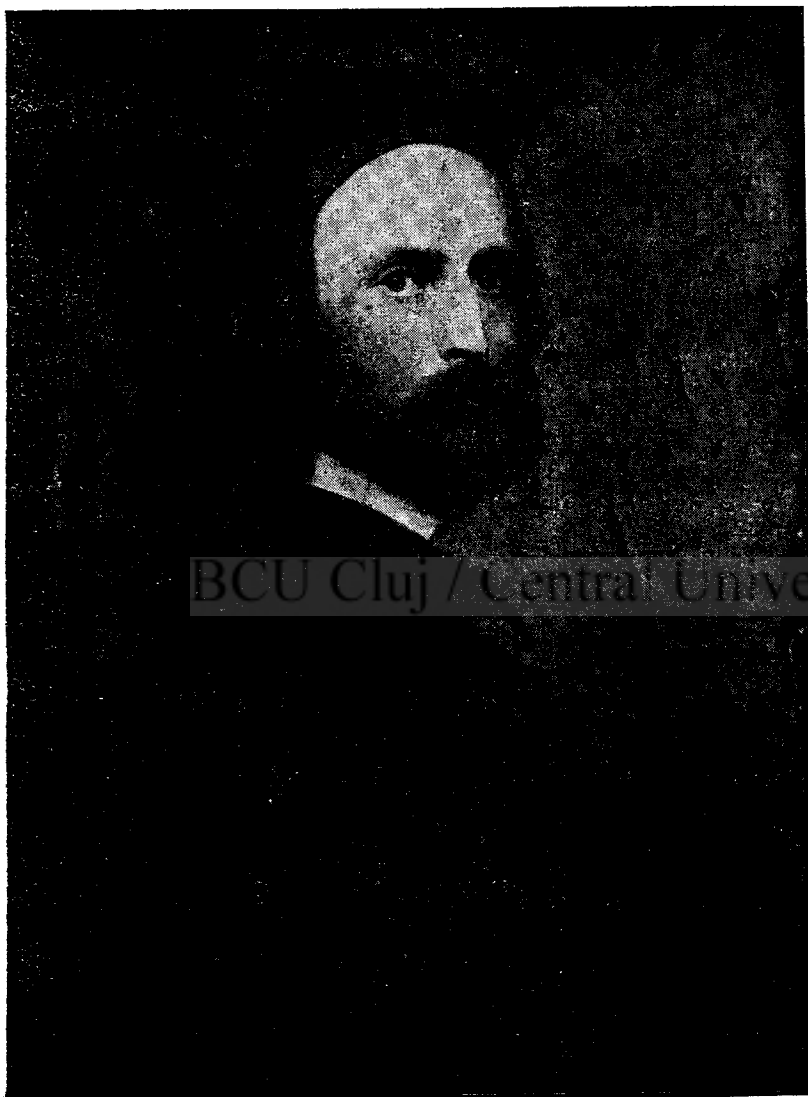

SOCIETATEA DE MÂINE

Revistă de știință sociografică, estetică și cultură

Pictorul bănățean Nicolae Popescu (1835—1877). . . . . Portret

Cuprinsul:

PROBLEME SOCIALE: *In-*
lectualul . . . . . Ion Clopoșel
Școala satului . . . . . Petru Suciu
Mărturie despre Panait Istrati Alexandru Talex

FIGURI REPREZENTATIVE:
Comemorarea lui Spiru Haret Moise Coroiu

PROBLEME ECONOMICE: *Ro-*
mânizare . . . . . Iustin Sava

ACTUALITAȚI: *Spectacolul* . Paul Teodorescu
Insemnările unui om de pe
stradă . . . . . Veritas
Banatul în București . . . . Horia Trandafir

TRANSILVANIA VECHIE: *Or-*
ginea cuvântului „Ban“ . . . . Gheorghe Haiduc

PAGINI LITERARE: *Miorița-*
Pecorella . . . . . Mina Boschi
Poetul Dimitrie Nanu . . . . . Mihai Anastasin
Prăbeteri și admiratori bihoreni
ai lui Eminescu . . . . . Iosif E. Naghiu
Pastel serial . . . . . Dumitru Savu
Gânduri, Moartea frunzei, Să
cânt...? . . . . . Virgil Tabacu

FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI:
Greva leagănului. — Arhitec-
tul Vasile Pertzache. — Celi-
batari bulgari. — Pianistul
Demetriade. — Teatro della
Pergola. — Editura Socec. —
Casa Școalelor, Editura Uni-
versul, Editura Contemporană.
O vitrină. — Expoziții. — Re-
dacționale . . . . . Titu Popa

COPERTA: *Portret, de pictorul*
bănățean . . . . . Nicolae Popescu

Editura „Societatea de Măine“

Director: ION CLOPOȘEL

Inscrisă în registrul Trib. Com. Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și Administrația: București 4, str. Sborului, Nr. 11. Căsuța poștală Nr. 576, București I.

APARE LUNAR

anul XX
București, Martie 1943
no 3
no 391 dela apariție

ABONAMENTE ANUALE:

Abonament de sprijin	lei 3000
Autorități, birouri, bănci	„ 2000
Socetăți culturale	„ 1000
Funcționari	„ 600

In străinătate: dublu

Abonamentele se remit anticipat prin CEC no. 1218

— Un exemplar lei 50 —

Banca Timișoarei și Societate Comercială pe Acțiuni, Timișoara

ACTIV
BILANȚ — ANUAL, la 31 Decembrie 1942
PASIV

CASSA :									
a) Numerar efectiv	76867.501								62,500.000
b) D.sponibil la B. N. R. și C. E. C.	43,433.451								47,048.831
c) Cupoane scăzute	643		120,301.595						1,000.000
DISPONIBIL LA BANCII :									1,050.000
a) În țară	63,951.449								14,041.057
b) În străinătate și în clearing spre decontare pentru contul clienților	5,765.417		69,716.866						44.106
PORTOFOLIU DE TITLURI :									3,071.418
Titluri românești: Val. Nominală Val. Reală									1,000.000
I. Cu venit fix: În portof. Gajate În portof. Gajate									14,090.700
Efecte publice 10.834.540 15.060.000 6.666.120 14.529.000	21,195.120								290,840.262
Cu venit variabil									216,440.278
Acț. necot.									
la Bursă 4.202.060 — 1.941.319 —	1,941.319		23,136.439						
Total Val. Nom. 15.036.600 15.060.000 8.607.439 14.529.000									
PLASAMENTUL FONDULUI DE REZERVA (Art. 13).									
Efecte publice garantate de Stat Val. Nom. 3,135.316		1,790.000							
PORTOFOLIUL DE SCONT :		70,466.622							
DEBITORI :		390,118.992							
CREANȚE ÎN CONVERSIUNE, conf. Legii din 7 Apr. 1934 (cota redusă)									
În portofoliu			8,516.361						
PARTICIPAȚIUNI :									
I. În țară în portofoliu :									
a) La întrepr. ind. și comerciale	18,137.866								
b) La alte întreprinderi	7,900.578		26,038.444						
Imprumuturi pe termen lung			6,172.902						
IMOBILE :									
a) Pentru uzul propriu	19,000.000								
b) Alte imobile	417.835		19,417.835						
Mobilier									
Conturi diverse			16,682.239						
			752,358.296						752,358.296

CONTURI DE ORDINE

Cauțiuni statutare		1,375.000							1,375.000
Debitori pentru avaluri și scrisori de garanții date de bancă		11,238.459							11,238.459
Efecte comerciale în gaj		1,312.620							1,312.620
CAMBII DE CIRCULAȚIUNE :									246,635.149
a) în portofoliu	244,782.917								
b) în reescont	1,852.232		246,635.149						
EFFECTE SPRE INCASARE :									8,602.132
a) în portofoliu	2,317.492								
b) la coresp. (nedecontate)	6,284.640		8,602.132						
Ipoteci, cesiuni, mărfuri în gaj și garanții diverse			330,258.256						330,258.256
Titluri în gaj			73,979.359						73,979.359
Depozite de titluri și alte valori în păstrare			126,771.900						126,771.900
Debitori de titluri împrumutate			1,719.700						1,719.700
Debitori pentru acreditive și diverse			71,884.417						71,884.417
			873,776.992						873,776.992

DEBIT
CONTUL DE PROFIT ȘI PIERDERE la 31 Decembrie 1942
CREDIT

CHELTUELI DE ADMINISTRAȚIE :									2,520.337
a) Salarii și indemnizații	13,813.872								
b) Diverse	8,419.299		22,233.168						
Impozite și taxe			567.133						
DOBANZI PLATITE :									26,697.476
a) La depuneri	7,567.563								
b) La reescont	1,939.722		9,507.285						
Diferențe de curs			1,269.068						
Fond de amortizare pentru creanțe dubioase			14,230.665						
BENEFICIUL NET :									1,862.456
a) Reportat din anul precedent	2,520.337								1,673.201
b) Beneficiul anului curent	14,492.134		17,012.471						1,135.811
			64,819.790						906.117
									64,819.790

ss. dr. Alexandru Marta ss. dr. Coriolan Băran ss. dr. Iuliu Coste ss. dr. Ștefan Cruceanu ss. dr. Cornel Groșoreanu
 Președintele cons. de Adm. ss. Ioan Guss, subdirector.
 Verificat și găsit în conformitate cu codul de comerț și legea pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă.
 ss. dr. Mihail Groșșianu ss. dr. Alexandru Morariu ss. Ștefan Peneș, Expert-Contabil

SOCIETATEA DE MAINE

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ SOCIOGRAFICĂ, ESTETICĂ ȘI CULTURĂ

INTELECTUALUL

De bunăseamă, că progresul uman ar înainta cu pași mai repezi și mai hotărâtori, dacă cea mai mare parte a energiei și a timpului n'ar fi întrebuințată pentru procurarea mijloacelor de trai.

În centrul preocupărilor de fiecare clipă există grija pentru existență. Teama zilei de mâine deslănțuie și acaparează aproape toată puterea de muncă, toată truda și iscusința oamenilor.

Viața apare astfel ca o întrecere în agonisirea celor necesare pentru a asigura huzurul la unii și a preîntâmpina mizeria la majoritatea locuitorilor. E o luptă necurmată și aspră, în care norocul decide prea adesea. Un concurs de împrejurări saltă pe unii, ține pe loc pe alții și împiedică pe atâția să stea cu fruntea sus împotriva valurilor sortii.

În această frământare firește, că nu biruie numai decît cei mai buni, cei mai capabili, cei mai îndreptății prin știința și calitățile lor alese să dețină sceptrul conducerii. Căci lupta este oarbă iar instinctul egoist prevalează, pofta de câștig este neînfrînată, acumularea averilor devine o întrecere în care condițiunile de desvoltare nu sunt egale și proporționate cu meritele.

Setea de ideal, de dreptate, de progres deopotrivă pentru toate categoriile sociale de muncă nu este o necesitate decît pentru un mănunchiu restrâns de spirite superioare, pe cari le numim intelectuali.

Pe cînd scopul străduințelor mării majorității se 'ndreaptă cu exclusivitate spre dobîndire de bunuri cît mai numeroase și mai mari, fiindu-le indiferente căile și mijloacele, mica minoritate a intelectualilor iese din cercul mărginit al nesățioasei lăcomii personale și făurește o concepție de viață mai înaltă privind binele tuturor.

Din păcate, rîndurile intelectualilor se recrutează prea rar din categoria celor înstăriți și puși la adăpostul grijilor de mâine. Ei se mistuie între două eforturi: între a face față minimului de exigențe și întru a încheia sinteza unui mod de viață la nivel mai ridicat pentru toți.

Cînd vorbim despre intelectual, ni se evocă îndată o serie de calități, printre cari cele dintâi sunt: idei lămurite, caracter hotărît, inițiativă, creație și luptă. Intelectualul știe ce vrea, deține o viziune mai largă asupra vieții, pledează pentru modificarea stărilor de inferioritate și are curajul ideii și luptei deopotrivă.

Nu oricare om care învață carte, este un intelectual. „Cărturarii și fariseii” din biblie sunt reacționari, conservatori, neînțelegători ai timpului, lipsiți de prevedere. Intelectualul se poate ivi din oricare strat social și caracteristica sa dominantă este atitudinea împotriva birocrăției, rutinei și neînțelegerii stărilor sociale. Nu cărturari ne trebuiesc, ci intelectuali.

Este atît de nobilă sarcina care revine intelectualului prin forța ce-o deține deopotrivă calitativ-moral, cît și creator-reformator, încît apare ca ceva cît se poate de natural, ca lui să i se garanteze libertatea maximă de a putea gîndi și acționa.

Întâi de toate e o necesitate, ca intelectualul să fie smuls din robia suferințelor materiale. Să fie pus în situațiunea de a putea să-și consacre inteligența și cunoștințele binelui public.

În vechea organizație socială intelectualul a îndurat un destin dramatic, nedîndu-i-se atențiunea meritată și fiind lăsat sub povara strivitoare a lipsurilor materiale. E vremea ca să se proclame reabilitarea intelectualului, dela care se așteaptă altă contribuție în propășirea obștească. Societatea se cere pusă pe baze de echitate, înfrînându-se egoismul și goana sălbatecă după câștig. În locul exclusivismului care face din societatea organizată doar un atelier pentru procurarea existenței de toate zilele, trebuie să vină o lume, în care intelectualii să așeze temeiurile unui progres pentru toți, sau după expresia unui vechiu sociolog: temeiurile „maximizării fericirii tuturor”.

Dar pentru ca misiunea intelectualilor să se împlinească într-o măsură cît mai deplină, trebuie să se schimbe mentalitatea față de funcțiunea creatoare a conducătorului. Regretabil, funcțiunile intelectuale sunt disproporționate remunerate față de celelalte, considerate ca mai productive — de pildă în domeniul economiei, finanțelor și industriei. Intelectualul este încă cenușereasa din poveste, iar rolul său de puțină utilitate. Contra acestui empirism strâmt și nedrept, e ceasul să se ia măsurile de desfășurare descătusată a puterilor libere de creație de cari dispune intelectualul autentic și care știe să se desbrace de toate contingențele și oportunitățile personale! În cea mai mecanizată societate ce ca răsări din actualul război gigantic, e sigur, că intelectualul va primi o recunoaștere sporită.

Numai dela adevărații intelectuali așteptăm reforma îmbunătățirii materialului uman, singurul care contează inițial, căci numai cu un popor pus în condițiuni bune de viață, poți duce la bun liman viitorul și suveranitatea de stat.

Ion Clopoșel

ȘCOALA SATULUI

Școala primară trebuie să ne dea pe țăranul nou. Ea trebuie să dea copilului dela sate o educație țărănească. Să facă din copilul de țăran un țăran cu preocupări țărănești, iar nu un țăran cu preocupări și ambiții de surtucar. Ne trebuie un țăran legat integral de viața satului, nu un desrădăcinat cu apetituri orășenești.

Școala să-i dea educația și orientările reclamate de viața lui dela sat. Cunoștințele ce i se dau trebuie să-i lărgescă orizontul satului. Să fie cu mintea lărgită peste acest orizont, dar cu sufletul legat de pământul satului. Să fie o plantă înobilată în brazda satului, care să-și sugă hrana trupească și sufletească, din pământul și din viața satului.

Să fie un îndrăgostit al acestei vieți, iar nu un încarcerat cu nostalgii orășenești. Să ia, să împrumute din civilizația urbană ce i se potrivește și ce-i cer necesitățile vieții lui. Să n'o maimuțarească însă.

Țăranul nostru să fie un rural intelectualizat.

Școala noastră primară a avut grijă, în prea mare măsură, de instrucția teoretică, cu neglijarea educației practice. A crescut pe copilul de țăran la fel cu copilul de orășan. Au fost devieri de programe analitice, cari ne-au dat pe țăranul neisprăvit, o ființă cu capul plin de lucruri inutile, lipsit de cele mai elementare cunoștințe necesare vieții lui de sat.

Învățătorul cu haine și cu purtări orășenești, trezește în tinerele generații ale satelor, dorința după o altă viață, după cea a orașelor. El, copilul de țăran, își poate pune întrebarea: pentru ce învățătorul nostru care laudă obiceiurile și portul țărănesc, se poartă în alte haine și are alte obiceiuri decât ale noastre? La fel se poate întreba și despre d-șoarele și d-nele învățătoare.

Haina nemțească crează în viața satelor, o atmosferă de izolare. Ea îndepărtează și nu apropie. Ea e un obiect de jenă și de neîncredere pentru țăran.

Din ce adâncă cunoaștere a sufletului țărănesc a isvorât dispoziția marelui reformator Spiru Haret, ca învățătorii să se îmbrace în haina satului.

Haina e însă numai un impediment exterior. Sufletul și munca desinteresată a învățătorului înlătură orice obstacol — și deschid larg drumul spre inima țăranului. Această inimă trebuie câștigată. Fără ea nu va reuși opera de ridicare a satului. Țăranul trebuie să vadă în învățător un prieten bun, un frate sincer și un sfătuitor la îndemână în orice împrejurări ale vieții lui.

Culturalizarea satului trebuie să treacă prin școală. Școala primară, însă, nu trebuie să fie numai a copilului, ci și a omului adult. Trebuie să fie școala tuturor vârstelor. Să fie **școala satului**.

Școala primară de astăzi duce pe copil până la o anumită vârstă. În restul vieții îl părăsește, îl abandonează, urmarea e, că uită tot ce a învățat, până și a scrie.

Școala satului trebuie să îmbrățișeze toate vârstele. Ea trebuie să fie o școală practică, cu aplicări pe teren, în toate domeniile de viață economică și igienă a satului. Învățătorul va trebui ajutat, în această activitate școlărească, de agronom, de medic, de învățătoarele de gospodărie, etc.

O țară nu câștigă din ce învață copilul, ci din ceea ce știe și aplică omul mare. Dela munca cetățeanului-țăran instruit și cult atârnă prosperitatea unui neam.

Școlile țărănești pentru adulți (bărbați, femei) sunt un mare imperativ național. Trebuie să ridicăm pe țăran, din primitivismul în care se află, pe linia unei civilizații occidentale. Aceasta nu trebuie să fie o operă de filantropie, lăsată în sarcina unor societăți culturale, ci trebuie să fie o operă de stat.

Statul trebuie să dea satului școala de care are nevoie : **școala tuturor vârstelor**.

În preocupările de viitor ale statului, satul, cu tot complexul lui de probleme, va trebui să ocupe locul, prim. Școala satului și învățătorul vor trebui să domineze peste toate celelalte probleme. Numai prin acești doi factori, vom putea să dăm neamului și țării noastre prosperitatea economică și culturală de care are lipsă.

Petru Suciu

Pădurea, apele și evoluția umană

Pădurile, chiar privindu-le exclusiv din punctul de vedere economic, depășesc însemnătatea bunurilor naturale obișnuite, din două motive :

I. Întâiu pentru că, în opoziție cu majoritatea bogățiilor terestre, pădurea are facultatea să se regenereze ; în anumite condiții naturale sau artificiale, ea este eternă. În rândul al doilea pentru că pădurea, pe lângă utilitatea ei economică imediată, are hotărâtoare și multiplă însemnătate indirectă pentru evoluția unei colectivități omenești.

Dintre aceste funcțiuni alegem pentru considerațiile de față una singură : influența pădurilor asupra regimului apelor curgătoare, influență de care depind agricultura, habitatiunea umană și navigabilitatea pe tot cursul acelor ape.

Pădurea reprezintă un enorm aparat de amortizare a năvalei apelor provenite din ploți și zăpadă. Frunzișul, ramurile, crengile, stratul muscinal și solul lax al pădurii, apoi crengile și trunchiurile căzute, rădăcinile, tufe, etc., împuținează apele, le absorb în parte, le strecoară, le temporizează. După o ploaie torențială, apa filtrată de pădurea de pe coaste ajunge în vale cu volumul redus, cu mersul strunit, cu puține sedimente. Pe urma lor râurile se umflă încet și moderat. Inundațiile, chiar dacă au loc, sunt mai atenuate și nu degradează pământul agricol și lucrările publice.

În schimb, același volum de ploaie sau zăpadă topită produce pe o coastă desgolită de păduri, puhoai cu o masă de apă de 30—50 de ori mai mare, decât pe o coastă împădurită. Aceste ape sălbatice de nimic domolite sau întârziate, au o putere distructivă înșutită. Ele spală și rup coastele, ridică subit nivelul râurilor din vale, producând inundații catastrofale, pe urma cărora pământul agricol din văi e acoperit de pietriș și nisip, care îl degradează mereu. Sarcina de sedimente este atât de excesivă în asemenea ape, încât navigabilitatea este periclitată pe toată întinderea râurilor în chestiune.

Evoluția economică a populației de câmpie de pe malurile largi ale unui râu depinde prin urmare de gradele de împădurire din bazinele de recepție disparate și de pe cursurile torențiale ale aceluiași râu.

Cei ce defrișează pădurile pe la originea multiple ale râului țin în mâna lor una din cheile prosperității sau mizeriei unor populații, care locuiesc la sute și chiar mii de km. mai la vale.

II. În cuprinsul României întregite, toate apele curgătoare, exceptând câteva râulețe din Moldova, Basarabia și Dobrogea, pornesc din inima muntoasă a țării. Faza lor de tinerețe, cu putere maximă de distrugere se consumă în regiunea pădurilor de coaste, găsite în proprietatea exclusivă a României.

Cursurile mature ale acestor râuri străbat toate ținuturi românești roditoare, a căror agricultură și populație depind de clemența râului.

Cu excepția Tisei, râurile ce părăsesc spre Vest corpul țării, au doar întinderi scurte, terminale, în cele două țări vecine. Și mai remarcabil este însă, că apele tuturor râurilor României, — chiar ale celor care ies din țară în faza lor finală — după ce parcurg distanțe mari în toate direcțiile, se abat ca la comandă și își concentrează în cele din urmă toată descărcătura pe scurtul litoral dintre delta Dunării și limanul Nistrului.

Numai statele insulare mai posedă o asemenea armonie a sistemului hidrografic și o atât de dreaptă cumpănă între merit și răsplată, între vină și pedeapsă de pe urma practicei silvice a colectivității.

Căci în asemenea condiții hidrografice, ceea ce se păcătuiește prin devastarea pădurilor din acest spațiu armoni — este în paguba Românilor ; iar opera de prevedere și ameliorare silvică se traduce în întregime spre binele lor. Obștea românească este cu desăvârșire stăpână pe fizica fenomenelor și perfect responsabilă de bine și dezastru.

Și în acest complex unitar regiunea cea mai reprezentativă și mai decisivă este tocmai Transilvania, adăpostind cursurile superioare și chiar inferioare ale celor mai îmbelșugate râuri exclusiv românești. Nu de mult d. Prof. Mehedinți ocupându-se de acest fenomen, accentuiază, că „Transilvania este centrul hidrografic al întregului sistem de râuri care au sculptat și sculptează pământul românesc” — dându-i pentru acest motiv sugestivul epitet : „casă a apelor” românești.

Nimeni nu ar putea tăgădui, că neamul, care umple golurile unei rețele hidrografice atât de particulare, a cărei arie armonică se suprapune cu aria neamului însuși — este în dreptul său firesc să stăpânească izvoarele râurilor sale cu pânzele de păduri ocrotitoare !

Și nimeni n'ar putea tăgădui că este profund nedrept să răpești suveranitatea unui popor asupra unei părți de râu, de care depinde bunăstarea celeilalte părți, atunci când acel popor e așezat compact pe ambele regiuni ale râului.

Nu va uita nimeni, că pe cursurile superioare ale râurilor noastre, alături de cele 1 milion și peste 400.000 ha. păduri locuiesc peste 1 milion de Români, alcătuind populația de baștină, majoritară a acelor ținuturi.

Corelația specială, de un desăvârșit angrenaj, dintre pădurile și apele românești, dovedesc invariabil, ca și argumentele etnice, istorice, economice, morfologice etc., că :

1. Ardealul este o unitate indivizibilă ;
2. Ardealul este prin toată factura sa geografică permanentă — o parte armonică și inseparabilă a spațiului vital românesc.

Emil Pop
profesor universitar Cluj-Timișoara

ROMÂNIZAREA

Incepând cu integritatea națională, Statul român a adoptat principiul unor mari reforme de ordin social, printr'o serie de legiuiri. Prima a fost marea reformă agrară, prin care s'au expropriat latifundiile și au fost împărțite prin improprietărire țăranilor. Alte reforme au fost legiferate și aplicate în domeniul muncitoresc.

Dintre toate însă, cea mai mare reformă de ordin social românesc pare a fi, prin diversitatea ei, românizarea, întrucât în aceasta nu este vorba numai de expropriere de terenuri agricole și păduri și de improprietări în acest domeniu.

Românizarea cuprinde o serie întregă de bunuri: rurale, urbane, miniere, industrii etc., cu întreg inventarul viu și mort, expropriate dela evrei și truate în patrimoniul Statului.

Inafară de aceasta, exproprierea se completează prin românizarea fondurilor comerciale, deținute de evrei, care este în curs de executare.

La exproprierea și românizarea fondurilor comerciale, se mai adaugă eliminarea evreilor din viața culturală și socială românească și creștinească, limitând-o la ceea ce îi privește exclusiv pe ei.

În deosebire de reforma agrară, transferul acestor bunuri, potrivit legiurilor existente, se va face numai românilor de sânge, într'o ordine de preferință în raport cu sacrificiile aduse în războiul eliberării.

Mulți nu-și vor da seama ce legitimează această reformă socială de expropriere și transferuri de bunuri dela evrei la românii de sânge.

Fără îndoială, ea are o justificare istorică și juridică, a cărei geneză trebuie căutată din timpuri mai îndepărtate, începând cu starea socială deprimantă a neamului românesc.

Românii de pretutindeni, indiferent de stăpânirile cari s'au abătut asupra lor, au fost în permanentă luptă pentru apărarea sau recăștigarea proprietății. Ființa lor națională s'a confundat întotdeauna cu pământul de zămislire.

Cât sânge nu au vărsat și câtă iobăgie nu au îndurat pentru apărarea acestui patrimoniu sfânt! Cât nu au robotit în viața de mizerie pentru destelenirea acestui pământ! În schimb rodul a fost exploatat de veneticii și străinii, pripășiți în mijlocul lor.

Pe la începutul secolului al XIX-lea apar evreii persecutați din alte părți. Fiecare provincie își are specificul ei de invadare și protecție a acestui element. În Ardeal, Bucovina și Basarabia, fostele stăpâniri i-au favorizat în detrimentul elementului românesc de baștină.

Dar în general, persecutați din alte părți, de ori unde ar fi venit, li s'a acordat o adăpostire ospitalieră cu tolerare de a-și înființa dughene la orașe.

Din această situație generoasă, căutând influențe și capitaluri streine, folosindu-se de privilegiile diverse, au ajuns la comerțul în mare, de aici la proprietatea urbană și rurală, apoi la profesiunile libere ca: avocați, medici, ingineri etc. În urmă au pătruns în artă, în presă și în viața publică.

Datorită acestei stări, integritatea națională, desă-

vârșită cu enorme sacrificii milenare, a fost eclipsată pe pământul românesc. O slabă îmbunătățire ne-a adus reforma agrară.

Toate celelalte ramuri economice sau profesiuni libere cu randament, au rămas în mâinile străinilor, în special ale evreilor, cari, în cei 20 ani de la unire, s'au înmulțit considerabil prin imigrări și încetățeniri abuzive.

Astfel românii nu ne-am putut forma o burghezie românească, nici o clasă de specialiști în domeniul economic și industrial, nici chiar de mici comercianți și meseriași.

Privind prin prisma socială de veacuri, regimul actual a crezut că această stare nu mai poate fi tolerată. Poporul românesc, care s'a sbuciumat veacuri de rând pentru a scăpa din ghiarele opresiunilor s'a pomenit subjugat economic de un ferment ce trebuia să aibe un termen.

Până când românul, plugar, funcționar sau intelectual, își făcea socoteala traiului dintr'un randament infim, străinul se lăfăia în belșug.

Desigur, s'ar putea spune, că și noi suntem vinovați de această stare. Într'o anumită măsură da!... Dar nu e mai puțin adevărat că în provinciile alipite am moștenit-o.

La noi semnalul pericolului a fost dat atât înainte de unire, cât și după aceasta, de o seamă de valori intelectuale și morale. Dar orice curent și tendințe au fost fără eficiență.

A trebuit să se ivească un cataclism de ideologii, cu mari jertfe de sânge, mondiale, provocate și de această problemă. Din acest cataclism, s'a născut și acțiunea actuală de românizare mult așteptată, care se încadrează într'o concepție istorică și socială perfect îndreptățită.

Problema românizării, are însă, câteva aspecte esențiale, de care trebuie să se țină seamă:

Bunurile trecute în patrimoniul Statului, trebuie administrate și conservate în condițiuni optime, până la terminarea războiului, când urmează a fi lichidate cu ordinea de preferință, în special pentru cei cari au adus sacrificii în lupta de desrobire națională.

Fondurile comerciale trebuiesc trecute la românii, cari au capacitatea și priceperea de a-le continua, făcându-și din comerț o adevărată profesiune.

Reprimarea și sancționarea imediată a camuflărilor de interese evreești la bunurile trecute în patrimoniul Statului și la fondurile comerciale romanizate.

Numai dacă aceste puncte esențiale vor fi executate cu pricepere și conștiință, se va putea desăvârși adevărata românizare, care până în prezent este mai mult embrionară.

Adevărata românizare se va perfectua atunci, când toate bunurile și fondurile comerciale vor putea fi trecute, în mod cinstit și sistematic, la cetățenii români de sânge, cari să le dea maximul de înviore economică.

Alba-Iulia, Martie 1943.

Justin Sava

Originea cuvântului „Ban“

Cercetător sau amator când s'ar întâmpla să deschidem o carte de istorie și să ne adâncim în trecutul nostru, ne împiedecăm în anumite titulaturi cari nici până azi măcar — cei în măsură, fie ei români sau streini — nu le-au dat o deslegare.

Mai mult unii din interes, alții din seninătatea naivității lor vin cu toată greutatea lor de consacrați să dea o deslegare, cu totul ne la locul ei, iar generații întregi trăiesc sub imperiul acestei deslegări neadevărate și clădesc la rându-le o istorie pe adevăruri greșite.

Este cazul cuvântului „Ban“. Iată ce ne spun izvoarele istorice ungare :

„Cuvântul „Ban“ după Ruttkay în Memoria regum et honorum pag. 38, se înțelege astfel : „Nomen hoc „Ban“ dictum puta a voce proprii idiomatis „Boian“ id est timendus, quasi ille, qui hujus esset officii ac dignitatis, caeteris, sibi, subjectis metuedum sit, ea ratione, qua apud Rascianos etiam ejusdem dignitatis persona Starasta, a senectute dictus appellabatur“.

Contrarul lui Ruttkay e tot un istoric maghiar care susține că :

„Acest cuvânt și-ar trage originea din cuvântul slav — Pan, sau din latinul Panus sau Banus, care are înțeles de domn“.

În dicționarul (limbii maghiare), unii trag originea acestui cuvânt din limba avară dela cuvântul „bajan“, care are același înțeles cu „Khagan“ — deci „conducător“. Alții spun că se trage din cuvântul croat „bajan“ ce are înțeles de „om puternic“. Iar alții îl explică din cuvântul Pan (domn) al Cehilor și Slovacilor.

În limba persană întâlnim acest cuvânt în forma de „ban“. În limba zendă și sanscrită se află ca „van“ pe care Vullers în cartea sa îl explică astfel : possessor, dominus, vir magnus, illustris, dux, la sfârșitul cuvintelor compuse : custos (cel ce are de grije) de exemplu : „bâghban“ (cel ce îngrijește grădina). De aici provine poate și : „ispán“. În limba mongolă „uvan“ sau „van“ e „voevod“, „princip“.

Podhroszky Lajos respinge categoric originea slavă a acestui cuvânt :

„Dacă acest cuvânt, ce se găsește și în limba persană — de lingvisticii slavi — e socotită de origine slavă, ei uită că la rasele altaice e rădăcină, pe când la noi (la unguri) e nume propriu, din care se formează numai numele denominativ : pán, pan“.

„S'ar putea să se fi format și „is-pán“ din is-bán“ sau din slavul „Zsupán“ (jupan) dar nu găsim de ce ungerii să fi făcut acest cuvânt ispán din zsupán ?

Dacă ispan e format din două cuvinte is-pán (isemuc = tatăl precum și finlandezul isä) și din bán în care „b“ s'a transformat în „p“ atunci lesne se înțeleg cuvintele de föispan (prefect) alispán (sub-prefect) căci comes castrii a fost numit de ispán adică „îngrijitor bătrân“. (Magyar nyelvészet IV, pag. 93 I pag. 246).

În lucrarea lui Warnefried Pál (De gestis Longobardum cart. I, pag. 20) găsim cuvântul „Bandum“

în înțeles de „steag“. Despre cuvântul persan „Band“, Salmasius susține că :

„Fascia, quod in modum fasciae effictum sit ; și tot acestea le susține și Bekanus despre steag tot sub numele de „Bant“.

Cuvântul „Bandon“ la scriitorii Byzantini are înțeles de „ceată“, „turmă“. Cuvântul „Bannum“ are același înțeles cu „Bandum“ și e interesant că vechii scriitori francezi numesc „steagul“ simplu de „Ban“ iată :

„Lors ralie ses gens, et refait sans courois
Le „Ban“ de Macedonie qui fait listé d'orfrois
Fait devant luis porter, ainsî comme il est drois
La se raliorent Grien et li Macedonois“.

In alt loc :

„Le „ban“ de Macedonie contremont ban loiant
Banieres et pignons contre val ventelant“.

E de necontestat că aici aparțin cuvintele : „Bande“ (francez), „Banda“ (spaniol), „Panier“ (german). Originea cuvântului „Vehme“ e sub discuție.

Unii explică cuvântul „Vehme“ din „Fahm“ (das Oberste) înțelesul ar fi : das hohe Gericht. Alții se gândesc la cuvântul „wimen“ (das Richten mit der Weide), au obiceiul de a întrebuița expresiile : „einvehmen“, „ausvehmen“ (când porcii intră în pădure la jir) „Bannforst“, de aici începând, Vehm și Fahm ar aparține cuvântului : „vannu = vanus“.

E indiscutabil că „vervehmen“ e același cu „vervesten“, banire, dstringere, sau verbanen când se iau în înțelesul de vorbannen, vorgebieten. (Zöpfl Henrik : Deutsche Rechtsgeschichte, Ed. III, p. 976).

În limba veche germană „Fan“ însemna „Domn“, sau „Dumnezeu“. Ne dă exemple traducerea evangheliei lui Ulphilas :

„Nu fralcitus skalk, peinana frauginond „Fan“ ;
mai bine zis : nunc dimittis servum „Tuum“ exulanten domine : „Fan mith thus = Dumnezeu cu tine !
„Managai quithand in gainamma daga : Fan, Fan“.
Mulți în aceea zi mi-au strigat mie : Doamne, Doamne. „Fan Goth unsar, Fan ains est ; sau Dominus Deus noster, Deus unus est“.

La Hervarar Saga (cap. 19, pag. 177) regele Gunfani se numește de domn al poporului.

„Et conveniunt origine cum ea voce Graecorum „Pan“, Latinorum „Fauni“, Polonorum, Bohemorum et Ungarorum „Pan“, „Bannatus“, et „banus“ e. g. Croatiae, Tartarorum „Han“, vel „Chan“, Persarum, „Chan“. Singulae enim Domnum denotant facili et frequentissimo prarsus inter gentes harum literarum permutatione. Domini insigne sive vexillum Germanis „Fahne“ dictum codem fonte dimanat. Imprimis ad matronas nostras pertinet, quod Saga. Fanta virginem konestam. (Keysler Ianos: Antequitates selectae septemtrionalis et Celticae Hannoverae 1720 pag. 427—428)“.

Transformarea literei „P“ în „F“ se întâmplă de multe ori de exemplu : latinul „Pelles“ în limba germană „Felle“. În orice caz aceste cuvinte „Pan, Fan, Fahne, Ban, Banderium prezintă o bogăție în variația lor.

„Și în diplomele noastre (ungare) de multe ori găsim litera „V“ în loc de „B“. astfel: regele Vela comes Wa ciensis, civitas Wuda în loc de Bela, Bachiensis, Buda, Banus“. (Pesty Frigyes: A temesi bánság elnevezésének jogosulatlan sága).

Iată deci expuse toate teoriile aflate la istoricii unguri cari prin Pesty Frigyes ajung la concluzia că: „acest cuvânt de „Ban“ nu e de origine maghiară, precum s'a susținut... (o. c. pag. 4).

Și în acelaș loc: „...Cuvântul trebuie să fie foarte vechi precum și funcțiunea... (o. c. pag. 5).

Să vedem deci vechimea acestui cuvânt. Găsim că: „Banus, un rege al Alanilor de lângă Istru este numit la Iarmande, Sangibanus. Partea din urmă a acestui nume, banus ne indică o demnitate națională politică. Alanii erau vecini cu Dacia. La români ban este titlul cel vechi al Domnilor din Țara Ardealului „Petru a Banului din Țara Ardealului“ (Pompl. Bal.). Banii Ardealului sunt pomeniți și în poezia tradițională română banul mai avea titlul suveran de domn“. Iar la stânga Domnului, Domnului și Banului șed Buzeșcii și Căpleșcii (Teodor p. 475).

În poezia epică bulgară. Ban este sinonim cu Crai „Do tri Bana, do tri Cralia“, rom. „Vre-o trei bani vre'o trei craiu“. „Kraliovitza, Banovitza“ rom. „Crăiasa, băneasa“ (Miladinovitz: p. 246—258 ap. Hașdeu Dict. III, 2412). Miblosich scrie: Ban kroat, Serb; bulg, nur in Liede. Aus der geringen Verbreitung ergibt sich mir der nicht slavischen Ursprung des Wortes (die Slav El. im Magy), (Nicolae Densușianu, Dacia Preistorică pag. 1078—79).

Dacă am găsit la Iornandes un rege al Alanilor Sangibanus, indicând o demnitate politică și națională, e întemeiată părerea scriitorului ungur când spune că „Ban nu e de origine maghiară“. Nici nu putea să fie, deoarece:

„Pan este un zeu vechi al păstorilor. După Homer (H. 18, 1, 28, 49), Pan a fost fiul lui Hermés (Armis din Dacia) iar după Theocrit fiul lui Uran. La început cuvântul „Pan“ exprima o demnitate politică și militară. Osiris avusese și titlul de Pân, (Diod. I 25)“.

Cât despre origina slavă a acestui cuvânt îi dăm loc lui Podhronszky Lajos... „respingând categoric acea origină... când găsim că fiul lui Armis din Dacia purta numele de Pan.

Pesty Frigyes găsește că reglee Crescimir al Croației, în 1069, într'o scrisoare donând o insulă în Marea Adriatică abatelui Grisogorius, pe cei ce ar îndrăzni să se atingă de această abatie îi obligă ca, nu numai în fața lui, dar și în fața jupanilor și a banilor să se căiască, (Jupanis, comitibus sive bani componat libras auri C. (Kukuljevics: Juva Regni Croatia vol. I 15). Vedem deci că funcția de ban și jupan se deosebia. Și tot el spune:

„În secolul al X-lea Constantin Chroatia într'o scrisoare face amintire despre un „ban“ din Carababia, (Const. Porphyrog. De administrando imperio cap. 30) spunând mai departe:

„Nu cred să se fi răspândit cuvântul în Croația pe aceea vreme dacă era de origină maghiară“.

Tot astfel credem și noi nemai comentând părerea lui Pesty Frigyes deoarece, avem această numire și în județul Aradului. Iată ce ne susține d. Traian Mager în „Ținutul Halmagiului (vol. I, pag. 42—43).

„Originea indiscutabilă a cuvântului Bănești (sat în jud. Arad) se găsește în „Ban“ (banat) nume de

veche instituție“... din Ban s'a format adjectivul Bănescu, pl. Bănești, indicând moșia ori satul care cuprinde moșiile lui „Ban“. Dela Ban avem în Bănești familia Baniciu și Crângul Bănești; În Țărmure locul Bonciu“...

Tot în județul Aard avem satele Pâncota, Bancuta, Panad (Somogy Gyula cf. Cesar Pruteanu: Etnicul Românesc în lumina statisticilor oficiale maghiare și române msc.).

Și ca un ultim document arătând vechimea acestui nume, avem:

„Decebal, au quel certaines sources, comme Jordanès, d'après Orose, et celui-ci même d'après la partie perdu de Tacite, donnant aussi l'attribut de „Diuppaneus“, ce qui, d'après l'analogie phonétique entre Dierna, Tserna, Cerna (prononcez: Tchernă) donneratit la forme Jupaneus, peut-être jupan, les Slaves ayant du alors accepter l'ancien terme Dace“, (Nicolae Iorga, Histoire de Roumains et de la Romanité orientale, vol. I, p. II, pag. 125; și

„dacă Nicolae Densușianu de pildă, ar fi scris în a lui Dacie Preistorică, de acum un sfert de veac, că slavicul Jupan de astăzi trebuie privit ca un ecou peste veacuri al lui Diuppaneus, istoricii noștri ar fi zâmbit cu amară ironie, azi însă am ajuns să considerăm în chip foarte serios, acest fel de apropiere... îndrăznește. (I. Conea o. c. pag. 33 nota I cf. Cesar Pruteanu „Trecutul Istoric al Aradului“ din Monografia Aradului msc. redactat de Cestar Pruteanu și Aurel Tripon).

Faptul că Decebal avea atributul de Diuppaneus ce s'a format din Pan, Ban primind pe Diu înainte însemnând „supremul“ ban din care s'a format apoi jupan, jupân, ne îngăduie să tragem concluziile:

1. Cuvântul nu-i adus de unguri deoarece „cuvântul ban nu-i de origine maghiară“.

2. La venirea lor ungurii găsesc la popoarele de aici acest cuvânt, însemnând o demnitate politică.

Chiar locul unde s'au așezat ungurii la venirea lor:

„Pannonia provincia romană situată între Dacia, Noric și Illyria. Numele său derivă fără îndoială dela cuvântul Ban (Banus) gr. Ban, un titlu al domnilor vechi din această provincie după cum au fost guvernate de Bani în Evul de mijloc mai multe ținuturi ale Ungariei sau Pannoniei vechi cari purtau numele: Bani Slavoniae, Bani Croatiae et Dalmatiae și Bani Machovienses; iar teritoriile administrate de aceștia se numeau Banatus. Etimologia numelui Pannonia dela Pan (banus) rezultă și din numele orașului panonic Banonia, azi Ban-Monostor.

Dio Cassius încă derivă numele Pannoniei dela Pannus; însă, dânsul înțelege sub acest cuvânt o stofă de lână din care își făceau vesmintele locuitorii din Pannonia (I, 49—36). Monedele uzuale ale Ungariei, denarii, se mai numeau și în secolul al XIII-lea și XIV-lea „banales antiqui, banales regales, dinarii banales antiqui (Orban Szekfid I, 20), cod. d. And. II 60, 393, Fejer IV 3—529; Mon. Hung. h. Dipl. XXII, 1288). Nicolae Densușianu Dacia Preistorică pag.....

După cum în limba românească monedele se numesc în general „bani“.

Prin faptul că este amintit acest cuvânt și de Dio Cassius ne dovedește că trebuie să înlăturăm cu totul o origine maghiară și slavă, cuvântul fiind, arian, deci mult dacic.

Insemnările unui om de pe stradă

II

Străzile sunt iarăși pline. Să fie oare prevestirea unei mari reforme sociale?

Este îndeobște cunoscut că politica se face în stradă. Nu totdeauna, nu astăzi, nu în zilele cenușii ale îngrijorărilor de războiu, dar în vremurile de răscruce istorică, atunci când se trece de la un regim la altul, când se produce o reală schimbare economică, socială, politică.

Nu numai în acele zile, vine lumea în stradă, ci și câtva timp înainte, deși semnele transformărilor nu sunt încă vizibile. Caracteristicile acestor aglomerări sunt, în ceea ce privește cetățenii, tensiunea nervoasă, încălzirea la maximum a spiritelor, izbucnirile fără cauză serioasă, tendința de ceartă și chiar de încăerare, frica de necunoscut, iar în ceea ce privește cetatea, o creștere a represiunii în toate domeniile.

La noi, iarna a trecut mult mai repede și mai ușor decât anul trecut. Deodată, foarte timpuriu, primăvara și-a anunțat sosirea. Zilele au devenit însorite, iar nopțile luminate discret de o lună prietenoasă. Cum să-și manifeste citadi-

nul mulțumirea, dacă nu prin luarea străzii cu asalt?

Dar am fi nedrepti dacă n'am recunoaște că nu numai străzile, ci și bodegile, restaurantele, cofetăriile, cinematografele și teatrele sunt pline. Dorința de viață se manifestă cu atât mai puternic, cu cât primejdiile sunt mai numeroase.

Primăvara anului acesta aduce cu ea nădejdi mai multe, cu conținut mai precis. Pare mai frumoasă și mai strălucitoare ca niciodată.

Ce miracol ne pregătește? Ce ascunde în faldurile ei?

*

Desigur că de această frenezie profită și teatrele, altădată mai puțin numeroase, dar mai greu de populat. În primul rând, lumea asaltează teatrele de revistă, în căutarea unei destinderi pe care din păcate n'o găesc. Cele trei teatre bucureștene de acest gen nu-și mai reușesc de la o vreme deloc spectacolele.

Chiar cu titluri de rezonanță străină, ca „Avanti“, „Gioconda“ sau „Tarzan“, revistele din zilele noastre sunt uimitor de slabe.

Iată însă că succes de public, încep să aibă și alte teatre, cu un repertoriu mai ales și mai pretențios. Să ne oprim o clipă asupra Teatru-

lui Municipal, cu începuturi atât de grele și nesigure, dar care ia astăzi o dezvoltare atât de frumoasă.

Pe scena acestui teatru, ne-a fost dat să-l revedem pe marele Tony Bulandra, a cărui distincție nu poate avea egal. L-am aplaudat în „Soțul ideal“ și în „Omul No. 15“, am regretat sincer lunga-i absență datorată boalei și acum așteptăm să-l regăsim în „Stăpâna de la Paz“.

Pe scena aceluiași teatru, am apreciat „Dama cu camelii“ în viziunea d-lui Mihail Zirra și cu afirmarea d-nei Madeleine Andronescu în rolul anevoios al Margareitei Gauthier.

De curând am văzut „Banii unchiului“, comedie ușoară localizată după un oarecare Max Möller. În regia inteligentă a d-lui Constantin Georgescu, textul a căpătat viață și spectacolul a avut un neașteptat succes. Este adevărat că în fruntea distribuției se afla d. Nicky Atanasiu, actor de reale resurse scenice, pe care am dori să-l vedem mai des și în roluri mai mari. Deasemeni, relevăm meritele d-lui George Voinescu, tânăr, dar talentat actor, care va face drum ascendent în comedie.

Veritas

Să cânt...?

Un vers aș vrea să fac acum în noapte,
În întuneric gândurile-aș vrea să-mi cânt,
Căci în lumină nu pot să frământ
Dureri ce 'n ghiara lor mă țin aproape.

S'arunc mai bine lira asta ruginită
Ce veșnic a cântat un vis pierdut
Și nici acum nu știu cum s'a făcut
Că 'ncep din nou... dar coarda mi-e plesnită.

Veniți, veniți, voi prieteni răi și buni
În noaptea asta este sărbătoare;

Turnați din plin că ziua-i fără soare
Pământul tot — pepinieră de nebuni.

În noaptea asta nesfârșit de lungă
Când zorile de mult nu s'au ivit,
Mă simt așa pierdut și obosit —
Sint naufragiat proptit în stâncă.

Priviri pierdute iscodi-va cerul
Să afle un secret acolo sus...
Iubirea pentru viață a apus
Dece-am venit pe lume eu stingherul???

Virgil Tabacu

Miorita

de

Vasile

Alecsandri

LA PECORELLA

Sul declivio di un colle
paradiso di zolle
ecco scendono a valle
per un remoto calle
tre greggi d'agnelli
con tre pastorelli.
Uno é moldoveano
l'altro é transilvano
il terzo é vranceano.
Ma quello transilvano
insieme al vranceano
pian piano parlottarono
e ben si consigliarono
che uccidere si vuole
al tramonto del sole
il pastore moldavo
che di tutti é il piú bravo
ed ha tanti capretti
dai nascenti cornetti
e cavalli veloci
e i cani piú feroci.
Ma quella pecorina
candida e ricciolina
da tre di non ha pace
la sua bocca non tace
l'erba piú non le piace.

„Pecorinaricciuta
Ricciuta e riccioluta
da tre di non hai pace
o l'erba non ti piace
o forse sei malata
pecorella adorata?“

„Caro pastore, senti
mena lungi i tuoi armenti
nella boscaglia incolta
Dove c'è l'ombra folta
e per noi l'erba é molta!
Padrone, padroncini
Ti chiama anche il mastino
quello che ha piú coraggio
quello che é piú selvaggio
che del sole al calare

ti vogliono ammazzare
il pastore vranceano
con quello transilvano!
— „Pecorella indovina
che sei transilvanina
Se io morirò colpito
in un campo fiorito
Di' al pastore vranceano
e a quello transilvano
che io sepolto estinto
presso al vostro recinto
e resti d'ora in poi
sempre vicino a voi
si ch'oda din lontani
i latrati dei cani!
Questo tu gli dirà
e al capo mi porrai
lo zufolo di faggio
che al cuore da coraggio
lo zufolo di canna che il
cuore tanto affanna
lo zufolo d'acanto
che suona con rimpianto!
Su me passando il vento
sfiorerà lo strumento:
L'udrà il gregge che langue
e mi piangerà esangue
con lacrime di sangue!
Ma che dovei morire
a loro non lodire!
Per benino dirai
che invece io mi sposai
una gran principessa
che al mondo era promessa
e che alle nozze: muta
una stella é caduta!
E di che mi hanno offerto
la luna e il sole un serto
che testimoni lieti
ebbi platani e abeti
preti i monti giganti
e gli uccelli cantanti

migliaia di rondinelle
e fiaccole le stelle!
Se però una mattina
vedessi una vecchina
col grembiule di lana
la mia mamma lontana
andarmi ricercando
per i campi vagando
a tutti domandando
con gli occhi lacrimando:
„Chi mai ha conosciuto
chi per caso ha veduto
un bel pastorello
di forme agili e snello?
Le gote eran fatte
di spuma di latte
i suoi baffettini
con aghi di pini
i ricci del crime
di piume corvine
negli occhi il colore
dei frutti di more
vo; pecorella mia che tupie-
tosa sia!

Dille che sposò me
La figliuola di unre
entro un monte diviso
gola di paradiso!
Però alla mia mammina
non dir che la mattina
di nozze, o pecorella
é caduta una stella!
Né ch egli abeti a con
mi furon testimoni
preti i monti giganti
e gli uccelli cantanti
migliaia di rondinelle
e fiaccole le stelle!
Dallo ballata popolare romen
nel testo di V. Alecsandri

tradotta da
Mina Boschi

Prieteni și admiratori bihoreni ai lui Mihail Eminescu

A fost odată ca 'n povești *)
Din neamuri vechi moldovenești
A fost aici pe lume
Un făt vestit pe nume.

Aveau părinții și alți fii
C'asa voi Prea-Bunul —
Copii la fel cu alți copii
Ca dânsul nu, — nici unul.

El par'că nici n'ar fi 'mbrăcat
Sglobia vârstei haină
Creștea tăcut și minumat
Și 'nvăluit de taină.

Din pragul casei cu pridvor
Când ziua-și stinge ceara,
Privea în zare visător
Cum cade 'n lacuri seara...

Cum umbre dulci de pe zăvoiu
Spre deal se mișcă 'ntruna
Și noaptea 'necet cum naște-apoi
Pe pat de nouri luna.

Pe codrii seculari atunci
Un val de brună se frânge
Un val de purpură pe lunci
Și 'n lac un val de sânge.

Înalță plopul de pe drum
Spre cer, cataptesme
Și 'ntreaga lume pare-acum
Muiată în miresme:

Păduri de tei și flori de lac
Iși urcă'n aer boarea
Și ierburile își desfac
Sub lună plină, floarea.

Privighetorile alint
In codru vers de jale,
Pe prunduri ape 'n solzi de-argint
Se scung încet, la vale...

Și ca 'ntr'un vis adormitor
Molcom se mișcă vântul
De par 'un tainic vrăjitor
Ar legăna pământul...

Adoarme satul somnoros
Și 'n casă toți dorm stâncă,
Ci copilăndrul Făt-Frumos
Veghează 'n noapte încă.

Cu nări în vânt și ochii grei
De taină, el adună
Beția florilor de tei
Și-a razelor de lună,

Al șipotului umed cânt
Și verdele văsurii, —
Șoptind fulgului de vânt
Și murmurul pădurii.

Și 'n suflet le răstoarnă 'așa
Ca 'ntr'un potir de-azururi
Din care 'nveci se va 'mbăta
Și va 'nseta de-apururi...

Un lac tăcut și luminos
In codru-și duce vacul
Și 'n lac se uită Făt-Frumos
Și-i plin de nuferi lacul...

În acest cadru mitic ne prezintă un poet contemporan copilăria zglobie și adolescența visătoare, a celui ursit să urce — gradus ad Parnassum — și să intre în Pantheonul universal ca — Orpheus redi-vivus — să fie nîmbat de darul genialității creatoare. Adolescențul Mihail Eminescu simte că — eternității îi flutură vesmântul.

De mic lucrează în domeniul atât de vast al literaturii. Scrie poezii, începe să scrie nuvele. Papini ne povestește în — Gog — că la 12—13 ani visa o istorie universală, un comentariu al Bibliei și multe alte opere enciclopedice.

Poate și Eminescu visa astfel de lucruri. Uneori oamenii talentați fac lucruri mari încă în anii copilăriei. La vârsta de 6 ani, Coșbuc face o poezioară în care râde de cântărețul din satul său, de dascălul Tănăsucă, învățător și cantor al preotului Sebastian Coșbuc, tatăl poetului :

Când Tănăsucă începe să cânte mai marilor Voevozi
Toți câinii încep a bate din cozi.

În cl. I liceală face cunoscuta poezie :

Pe orizontul nostru, apare un bărbat,
În științe și arte foarte învățat.
El știe fără eroare, cât face 2 cu patru
Se miră al său părinte,
Se miră chiar și satu.

Mozart dădea concerte la 9 ani. La 16 ani Eminescu scrie poezia :

Liră spartă 'n stânce : lume
Strigăt în pustiu de dor
Pâns amar luat de glumă
Huiduitul vrăjitor.
E ființa-mi tremurândă
Care trece 'n infinit
Ca un fulger fără țintă
Ca un cap fără zenit.
Care-i scopul vietii mele ?
(Intreb sufletu 'npietrit
Ochiu-i stins, buzele mele,
De durere-au 'nvinețit) 2).

În această epocă visătoare, Eminescu trimite primele încercări ale sale la o revistă literară. Era anul Domnului, 1866. În 1865 a apărut la Buda-Pesta revista Familia, condusă de un tânăr bihorean — de Iosif Vulcan, — fiul preotului greco-catolic din Hojod.

Familia a apărut mai întâiu în 1/13 Mai 1865 „Numeru de probă”. Are subtitlul „Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni”.

Spre deosebire de alte reviste, pe prima pagină nu ne prezintă un program, ci chipul mecenatului Nicolae Jigu, și o biografie a sa. În primul an colaborează Vasile Alexandri (despre care apare un articol biografic — p. 105—106), Aron Densușianu, At. M. Marinescu, I. Barițiu, B. P. Hașdeu, Alexandru Roman etc. Se impune atât de mult încât în anul următor, tânărul Eminescu i se adresează cu încredere, trimițând câteva poezii.

Un fost coleg blăjan al lui Eminescu, Aug. B. Sânceleanu, scrie în *Neamul Românesc Literar* (1909 p. 686) că — „înainte de a fi colaborator” la Familia, publicase mai multe poezii în „Aurora”, foaie beletristică, ce apărea în Oradea-Mare sub direcția lui Justin Popfii. Pe vremea aceea eram clasa V-a la liceul din Blaj și eram abonat la „Aurora” în care începuse Eminescu a publica poezii. Precum a fost „dincolo” lucru cu care ardelenii au dreptul a se mândri”.

Iustin Popfii a fost o figură remarcabilă. A scris lucrări teologice, predici, poezii, a rostit cuvântări celebre.

În ce privește revista „Aurora” țin să remarc că nu există în *Catalogul publicațiilor periodice românești* — publicat de Academia Română. Nu o pomeneste nici Iacob Radu, nici T. Neș, nici Márki. Eminescu a colaborat la Familia începând din 1866. Dacă Aurora apărea la Oradea trebuia s'o cunoască măcar Josif Vulcan. Justin Popfii a condus revistele *Deșteaptă-te Române* și *Muza Crișană*, iar mai târziu, începând din 1868 publică revista omiletică *Amvonul*.

(Va urma)

Iosif E. Naghiu

*) G. Buznea. Povestea lui..., București, Cugetarea p. 11—15
2) G. Călinescu. Opera lui Mihail Eminescu. Vol. III p. 21.

Mărturii despre Panait Istrati

Răscolită de coclauri și de suflete, Panait Istrati și-a însemnat cu bogate amintiri, trecerea prin mijlocul nostru. Numeroase și felurite sunt mărturiile ce ne vin dela cei cari l-au cunoscut; entuziaste și axate pe marea și eterna însușire: dragostea de om, dorul și nevoia de-a cunoaște cât mai mult din ceea ce ne înconjoară sau ne definește.

Corespondența sa, pierdută în parte din pricina firii sale vagabonde, îl reconstitue fidel, fie sub pana unor mari prieteni ca Romain Rolland, Georg Brandes, François Mauriac, Henri Barbusse, Bendz, Heyserling, Gladkov, Victor Serge, fie sub a sutelor de corespondenți anonimi, cari-l potopeau cu confesiunile și considerentele lor, după fiecăre carte sau articol apărut. Intreg vrafal acesta de spovedanii și confruntări, — încă destul de voluminos tezaur al atâtor clipe prețioase, luminos reamintite, — catalogat, studiat și tipărit va constitui cândva un foarte util auxiliar în cunoașterea celui ce-a fost Panait Istrati.

Până atunci, să foilețăm în treacăt și împreună cu dvs., câteva din aceste file albe și albastre, încheiate din prietenie și necunoscut, precum și câteva din însemnările sale personale, care-i reconstituiesc într'un fel sau altul viața.

Pe un carnet de însemnări personale, încercând un sumar crochiu autobiografic, Panait Istrati a notat următoarele:

„Sunt născut la Brăila, în ziua de 11 August 1884. Fiu „nelegitim“, port numele mamei mele, Joia Stoica Istrati, o țărancă originară din Baldovinești Brăilei. Acestui sat i-se mai spune și Istrățești, din cauza marelui număr de locuitori purtând numele Istrati și având aceeași obârșie“...

Botezat Gherasim, — numele tatălui său, — pentru ai casei și prieteni va rămâne Panait, Panaitache, în memoria singurului său frate, mort mai de mult. Tatăl său, Gherasim Valsamis, era grec, chefalonit, de meserie contrabandist; maică-sa își câștiga existența spălând rufe cu ziua pe la diferite case boeresti din Brăila.

Copilăria, Panait Istrati și-o petrece la Baldovinești, răsfățat de bunică-sa Nedelea și unchiul Anghel și Dumitru.

Dorul de hoinărit, de trăire în mijlocul naturii libere, se înstăpânește cu rădăcini adânci în sufletul său. Il minunează sborul vioi al nagătelor, care aduceau pe aripi și în ochi ceva din poezia sălbatecă a bălților Dunării, îl atrage și robește simfonia furtunatică a ciulinilor pe imensitatea de stepă a Bă-

răganului. Și în acest cadru fantastic, cu povești hrănite de mintea ageră și sfătoasă a moșilor Anghel și Dumitru, împletite cu vraja puternică a unei naturi ce-și chema sălbatecă pe unul din cei mai îndrăgostiți prețuitori ai ei, — Panait Istrati descoperă realitatea. Adică, mizeria cu alaiul ei de cruzimi, ignoranță și silnicie.

„Mai târziu, — înseamnă el undeva, — când am putut să merg, sprijinindu-mă de spatele dulăului nostru, Leu, și reușii să-mi apropiu câmpia fără sfârșit a Bărăganului, câteva lucruri grozav de noi îmi săgetară inima. Așa, odată, la un apus de soare, văzui un țăran aplecat pe ogorul său; lângă dânsul, un om călare înjurând și din când în când, un gârbaci spichuind șalele muncitorului“.

La 12 ani termină școala primară la Brăila, abandonând-o pentru totdeauna din lipsă de mijloace. Ceva mai mult, ca să poată trăi, ușurând în acelaș timp aspra trudă a mamei sale, intră la stăpân, sorbind din plin paharul necazurilor și al istovelilor.

„Pâine amară, scrie Istrati unui prieten, odiseea unei vieți de vagabondaj care durează 28 ani și pe care am reconstituit-o în cărțile pe care le-am scris“.

Fire nestatornică, hămesită după libertate, după soare, după orizonturi largi, încearcă toate meseriile din lume, oprindu-se în cele din urmă la aceea de zugrav. Flămând după prietenie și chinuit de dorul de-a ști, de-a cunoaște, cutreeră în multe nopți albe, paginile literaturii românești și universale. Se inflăcărează în isprăvile haiducilor și dreptatea cauzei lor; se desăvârșește și inițiază în resorturile ale vieții și societății umane, lăsându-și sufletul și mintea biciuite de „pleiada uriașilor Balzac, Zola, Dostoewsky, cu Victor Hugo în frunte“.

Câtă frumusețe evocativă, înțesată de argumentări prețioase pentru biograful său de mâine, cuprind aceste rânduri confesionale și încă inedite.

„La 12 ani îmi agonisiam o pâine ca băiat de prăvălie. Dădeam pe brânci optsprezece ore din douăzeci și patru, iar stăpânii mă snopeau cu bătaia, în fiecare zi, pentru cea mai neînsemnată greșală. Odată cu adolescența, bătăile au conținut, dar greaua mi existență a continuat neschimbată timp de 28 ani adică până în 1924, când publicai Chira Chiralina și împlineam 40 ani.

„Totuși, n'am nimic de reproșat soartei pentru prima epocă a vieții mele. Dimpotrivă, au fost anii mei cei mai frumoși, cu toată înfățișarea lor aspră. Dela primele cărți, arta s'a mărturisit ochilor mei

sub un aspect potrivit cu temperamentul meu și nădejile unei omeniri asuprite: era epică și slujea cauza Dreptății. E vorba, cu alte cuvinte, de haiducii noștri, cari departe de-a fi legndari, sunt tot ceea ce poporul românesc a putut să aibe mai adevărat în trista sa istorie. Legenda, în generozitatea sa, își face o plăcere ca să atribute acestor răsunători ai poporului, numai isprăvi fantastice, în care cauza dreptății iese mai totdeauna biruitoare.

„Deci, la această școală a Frumuseții unită cu nevoia de Dreptate s'a format spiritul meu. Școală nobilă, care a fost cea mai bună hrană a generației mele. Părăsind pe haiduci și intrând cu pași mari pe tărâmul literaturii universale, am cunoscut pe marii maștrii ai artelor clasice și moderne. Acolo, silabisind pe cutare enciclopedist sau autor din sec. XIX-lea, ni se adeverea însăși existența Frumuseții care pleda, desigur pe un plan mai înalt, cauza Dreptății

„Și clănțanind de frig în jurul unui samovar, în timpul nopților și în mijlocul discuțiilor întinse până la ziuă, ne combăteam mizeria și tuberculoza, promițându-ne solemn de-a fi discipoli demni ai maștrilor noștri generoși. Așa că, fără să ne îndoim cătuși de puțin de lume, de temeinicia concepțiilor noastre, în ceea ce privește arta, legam în chip statornic Frumusețea de Dreptate. Frumosul nu putea să fie decât apărătorul Dreptății. Noi nu puteam concepe arte și artiști cari să nu fie purtători ai luminii unui adevăr, hărăzit să combată egoismul oamenilor și să realizeze cât mai multă dreptate pe pământ.

„La ce slujește oare Frumusețea, dacă strălucirea ei trebuie să se răsfrângă mereu în mlaștinile mârșaviei umane? Care mințe împietrită ar putea fi sensibilă frumuseților artei, când în jurul ei o omenire întreagă se bălăcește în propria-i mocirlă? Răspunsul la aceste întrebări ni-l dădeau înșiși creatorii artei îndreptătoare de nedreptăți, între cari Tolstoi era maestrul prefutindeni iubit. Viața lor era conformă cu slova lor sublimă. Ei nu se considerau cătuși de puțin artiști, ci mai degrabă luptători pentru dreptate, mergând câteodată până la a-și atrage pe cap trăsnetele asupritorilor. Către ei ne-am îndreptat privirile. Erau pâinea noastră cea de toate zilele.

„Pe deasupra prăpastiei ignoranței nesfârșite, pe care asupritorii o săpaseră între ei și noi, acești artiști ne-au întins nobilele lor mâini și ne-au spus: *Credeti în noi*. Și noi am crezut, cu toată puterea de iubire a sufletelor noastre, însetate de dreptate și frumos; cu toată înverșunarea ce-o aveam față de urât și exploatare, ai cărei robi eram“...

Cunoscător al suferințelor celor obidiți, din a căror clasă făcea parte, Panait Istrati se înrolează cu trup și suflet în mișcarea muncitorească. E primul secretar al sindicatului muncitorilor din porturi, organizează greve pentru apărarea drepturilor colective, participă la meetinguri și manifestații de stradă și colaborează la „*România muncitoare*“, „*Dimineața*“ și „*Adevărul*“, unde ia atitudine netă în favoarea exploataților.

1920. Panait Istrati e plecat de câțiva ani din țară. Singurătate, existență mediocră, desnădejde surdă

Iată cum, o foarte prețioasă narațiune a sinuciderii sale într'un parc, la Nisa, făcută de un martor ocular în ziarul local „*Le petit Niçois*“, din 4 Ianuarie 1921.

„Supusul român Gherasim Istrati, în vârstă de 36 ani, de meserie zugrav, domiciliat în str. Marceau 15, a încercat să se sinucidă, tăindu-și beregata cu un briciu. Nenorocitul s'a prăbușit peste grilașul grădinții ce înconjoară monumentul. Din cauza răniilor teribile, a pierdut sânge din abundență, suferind îngrozitor.

„Trecătorii, viu impresionați de acest gest tragic, s'au strâns în jurul nenorocitului. Unul dintre ei, dădu fuga la poliție, când ar fi fost mai simplu să urce sinucigașul într'o mașină și să-l ducă la spital. După o jumătate de oră, a venit poliția care l-a transportat în grabă la spitalul St. Pache, unde i-se dădu grabnice îngrijiri. Pierderea multă de sânge dă puține șanse că va scăpa cu viață. Printre hârtiile sinucigașului s'a găsit o scrisoare în care declara că se sinucide ca să scape de grijile morale și materiale“.

Intr'adevăr, în 1921, lupta pentru pâine aproape că-l doborâse pe Panait Istrati. Spărgea ghița și căra zăpada de pe șosele, vopsea tractoare, lucrase într'o fabrică de obuze unde-și strivise degetele dela mâna dreaptă, instala stâlpi de telegraf, spălase vase într'un restaurant... Muncă istovitoare pentru un codru de pâine și un culcuș ca vai de el!

Intr'o zi, un prieten, Josue Jehonda, îi vorbește de Romain Rolland ca despre un samaritean al învinșilor. Ia paginile lui *Jean Cristophe*, Istrati se reface, aprinde făcliile unor proaspete năzuințe, adună ultimele puteri și nădejdi pentru izbăvirea visată. Ii scrie lui Romain Rolland, în culori pasionate drama zăpăcitei sale vieți. Scrisoarea ajunge la Villeneuve, la câteva ore după plecarea lui Rolland spre Paris; se întoarce, nedeșlipită. Întreg eșafodajul de speranțe i-se năruie cu șgomot. Nimic din frumusețea vieții nu-l mai atrage. Desgustat de sărăcia sufletească a oamenilor întâlniți, își târăște zilele monotone, pasiv, până într'o zi când valul de mediocritate îl gâtuie și-atunci, își deschide beregata ca să nu se sufoc...

Mi-aduc aminte câtă tristețe se așternea pe figura sa, oridecâteori își aducea aminte de acest episod dramatic și culminant al existenței sale.

— „Auzeam și simțeam totul! ne spunea el într'una seară. Când fui ridicat de jos, capul mi se răsturnă pe spate, din cauza răniilor teribile ce-mi făcuseră.“

„Unul dintre doctorii șopti: — „E mort!“ Aceste două cuvinte categorice îmi răscoliră fărâma de vitalitate, rămasă în trupu-mi golit de sânge. Nu, nu murisem! Sufletul meu trăia și se sbătea vijelios. Această certitudine a vieții îmi dădu chinuri năprasnice, dor de-a trăi și-o spaimă de moarte, vecină cu halucinația“.

Insănătoșit cu greu, iată cum poveștește Istrati, într'o scrisoare adresată unui prieten, întâlnirea sa cu Romain Rolland:

„Luntraș nebun pe fluviul Pasiunii, îmi iroseam viața vrând să apropiu malul dragostei de cel al urei, convins că în felul acesta corectam Creațiunea. Și multă vreme, biata mea bărcuță a hoinărit nebăgată în seamă, înghițită de vântori, gata să se scufunde. Mă și obișnuisem să cred că asta-i soarta mea.

„Dar, nu! La o cotitură primejdioasă, din care apărui acoperit de spumă însângerată, un vrăjitor îmi taje calea și-mi dădu o corabie măreață.

— „Dsetul, cu atâta besnă! Du-te în plină lumină, să te vadă toată lumea!“

„Sărutai mâna vrăjitorului și pavilionul corăbiei.

— „Mulțumesc ! Trebuie deci să merg mai departe ?

— „Da ! și cât mai vitejește !

— „Atunci, va fi ca și până acum : pentru umanitate ?

„Vrăjitorul își înghiți un zâmbet amar :

— „Bineînțeles, dragul meu !

„Și pieri în valuri“...

Romain Rolland ! Nobilă și ideală figură de integru slujitor la altarul Prieteniei. Entuziast și totuși sobru dătător de speranțe ; miracol asemănător resuscitării pasării Phönix...

Scrisorile dintre Panait Istrati și Romain Rolland sunt capodopere ale genului. Ele singure ar putea alcătui un volum de istorie politică și filosofie socială.

Vom reda mai jos, un fragment dintr'una din cele mai frumoase și mai calde scrisori a lui Istrati către uriașul dela Villeneuve :

„Să nu uiți Romain Rolland, că înainte de-a fi atins de conștiința d-tale, eram o secătură, căreia adesea îi lipsea totul, până și conștiința. Ceeace nu e de mirat pentru un desmoștenit, căruia oamenii îi refuză dreptul de-a fi cinstit. Aveam atunci 40 ani și uneori chiar un cuțit mare la brâu. Dumneata mi l-ai luat, cu simplitate și mângându-mi fruntea, mi-ai spus :

— *Lovește mai bine cu slova ta și vei și mântuit.*

Te-am ascultat. Repet : *te-am ascultat.* Pentrucă Frumusețea acelor timpuri era compromisă în ochii mei. Nu credeam deloc în puterea dreptății pe pământ, lucru de care nu mă îndoesc nici azi. Socoteam inutil să perseverez ; frumusețea fără dreptate nefiind decât o minciună.

Dar, am înțeles din opera d-tale și scrisorile primite, că e deajuns un om drept pe pământ, pentru ca frumusețea să existe. Restul e neant, țărâna vremii.

Și deodată, setea de-a reînvia în mine dreptatea muribundă mă cuprinde năpraznic. S'o reînviau, sacrificând totul, absolut totul : bunuri materiale, prietenii, dragoste, sănătate și chiar idealul meu social. Din clipa aceea, am scos din mocirla în care agonizam, grăuntele de sublim care m'a întărit și care aparținea micului univers al acelei măreți omenități, pe care nimic n'o poate umili.

De ce am făcut asta ? Pentrucă în ochii mei erai copia omului drept, a aceluia care scria : *Au-dessus de la mélée.* În acea vreme, retras în singurătatea d-tale, aproape totală, drumul d-tale era însăși cel al frumuseții, care se salva prin d-ta. Erai în Europa și aproape chiar în întreaga lume, găzduitorul ei cel mai demn. Și mulți robi se osteneau să te înnece în oceanul lor noroios, pe măsură ce-i depășeai.

Iată ceeace am iubit în d-ta, mai mult decât orice. Iată ceeace au iubit toți acei cari te apărau atunci. Și d-ta te-ai ridicat, în fața lașității omenești, cu măreția celui care nu abdică niciodată. Singur țineai piept sgomotoșilor vânzători de frumusețe, de principii sau iubire de patrie“...

Cât calm, câtă lipsă de frazeologie stereotipă și totuși, câtă dragoste se află în următoarele rânduri ale lui Romain Rolland, trimise cu ocazia apariției ultimelor volume din *Mediterranée* :

„Am citit ultima ta carte „Mediterrana“. E una dintre cele mai bune. Niciodată, arta și stilul d-tale n'au fost mai simple, mai mlădioase, mai despuiate de orice retorică și înflorituri greoaie, — lispite cu totul de artă, de arta cea mare, apropiată cu totul de natură. Dar, în acelaș timp, această natură este descrisă cu ochi mai puțin amari și mult mai lim-

pezi, decât în ultimile d-tale lucrări, al căror naturalism e adesea greoi și ne plivit.

Ceeace mă atinge, mai cu deosebire, e un accent de omenie desnădăjduită, atât de sfâșietoare și a toate înțelegătoare, cum nu se află nicăeri în opera d-tale. Desigur, accentul acesta e păgubitor unora dintre idolii d-tale, spre pildă Mihail (deja cu asprime încondeiat în cartea precedentă).

Ce cădere ! Dacă dintre toți, el nu se prăbușește cel mai jos, cade dela mare înălțime ! Și prăbușirea lui e cea mai jalnică dintre toate ! Bietul Mihail !

Poate, mai bine, trebuie să spun : bietul Panait ! Fiindcă a avea cineva ochii d-tale înseamnă lacrimi multe, căderi grozave ! Se ghicește cât de colo ! Dar, lăsând la oparte ceeace au putut să te coste încercările vieții, sunt fericit c'ai putut să atingi un suflet și-o artă, dintre cele mai adevărate, mai umane și mai eterne“.

Aprilie 1935.

Bolnav, mai grav ca niciodată, Panait Istrati se sbătea, strângând cu mâini crispate de febră, firul chinutei sale vieți. Jur împrejurul său, stoluri de cărți îi guraiau număr nesfârșit de elanuri, risipite peste șapte mări și țări !

Numai cu un sfert de plămân, cu o inimă *fontu* — cum spunea el, — Panait Istrati nu voia totuși să moară.

Ani de-a-rândul a trăit cu moartea.

Între el și dragostea, între el și gloria, între el și viața, moartea s'a aciuiat ca o nechemată, veșnic dătătoare de neliniști. A înfruntat-o însă, nesinchisindu-se de prezența ei. Moartea i-a fost întotdeauna, acolo la căpătâiul patului său de suferință, pe care-l părăsea mai de loc. Dar, și așa veșnic umbrit de moarte, Panait Istrati avea nu știu ce curaj, nu știu ce nădejde, de care se agățau încă privirile sale de bolnav, tare îndrăgostit de viață.

Il revăd parcă aievea.

Venisem în după amiaza aceea, după o criză teribilă de sciatică. Intins pe patul de suferință, ochii săi alergară în spre ai noștri, ni-i sfredeli cu sufletul pe buze, cercând parcă să surprindă din tristețea ce ne podidea lacrimile, gândul că-l socoteam poate învins de aceea cu care se luptase treizeci de ani în șir...

— Nu ! nu ! nu am să mor ! *Nu vreau să mor !* Nu, nu ! mi-e mai bine ! Dați sfoară la toată lumea, că Panait Istrati a învins și de data asta moartea.

Am rămas singuri. Mă uit la el : un Christ răstignit.

Slăbit amarnic, vigoarea sufletească îi e intactă. Este neras : barba i-a albit. Zâmbește încurcat... Apoi, deodată, pieptul i-se înveburează ca valurile unei mări, ce prevestește furtuna. Ii simt mâna cum se înoadă, ca o iederă sprintenă, printre degetele-mi înfiorate și răspunzând uni apel nerostit, mă smulg de pe scaun, mă apropii, îi sărut pleoapele ostenite și-mi culc capul îngreunat de spaime, pe brațele sale...

„Ah ! Brațele acelea de proletar trudit

Ce-au zugrăvit

Au scris și-au logodit

Pe Chira Chiralina.

Cu Orientul roz și cu lumina“...

Când toți îl credeam pierdut fără scăpare, Panait Istrati țesea cu sârguință de inspirat și de uriaș, planuri pentru clipa când va începe convalescența... Un

volum care să se cheme *Mama*. Visa, apoi, cu pleoapele mari deschise, în răstimpul dintre două crize grele, la caiși înfloriți, la simfoniile de parfum și culoare ale liliacului, la Mediterana azurie și atât de îndepărtată...

Câteva zile înainte de-a cădea bolnav, scrisese unui bun prieten care-l aștepta la Nisa, pagini doldora de entuziasm. Iată-le:

„Dragă prietene,

Sunt incapabil să mă vindec sau să mor! Ah! niciodată n'a msă uit figura ta și a bunului Bernard, amândouă măhnite la plecarea unui tren, care luase un amic, pe care inimile voastre îl socotea pierdut.

Ei bine, nu sunt încă pierdut! Nu încă! E aproape un an dela această despărțire și e ceva de necrezut, pentru că abia de mai pot rezista! Am învins febra, dar inima mi-e *fontu!* Blestemata de gripă, de care am suferit cu o lună înainte de-a părăsi Nisa, mi-a fost fatală și inima a fost aceea care și-a plătit tributul.

Anul acesta chiar, grija a făcut ravagii, doborând totul în jurul meu. Dar, m'am ținut bine. Vreau cu orice preț să mângâi un mugure al acestei primăveri 1935, care bate la fereastra mea și pe care nu credeam s'o mai apuc.

Acolo, afară, e minunea primăverii. În fiecare zi, odaia îmi este năpădită de soarele care fugărește zăpada. Și copiii și-au preparat, deja, smeele din Neranțula. Dar, eu mă amăgesc cu Nisa... Ah! vreau atât de mult să vă revăd pe toți și să vă sperii cu minunea acestui Lazăr, care sunt în fiecare primăvară!“

La 18 Aprilie 1935, o scrisoare din Hong-Kong gră-

bea să-l ajungă pe Panait Istrati, aducându-i vești dela prietenul său Nikos Kazantsaki, — miraculoasă reîncarnare, a mult idealizatului Mihail.

Grec, chefalonit, Nikos se aseamăna cu Panait, se contopea cu el, prin acelaș dor de hoinăreală, de viață și neprevăzut... Un vajnic și aristocrat urmaș al lui Ulysse.

„Iată-mă rătăcind prin China, — scrie el, — mândru și smerit ca un călugăr galben, dragul meu Panaitachi. Peste șase zile voi fi în Japonia, pe care o voi colinda îmbrăcat într'un kindes cu flori de ci-reși... Rătăcesc singur, cu ochii mari deschiși, cu sufletul flămând... Mă gândesc la tine, Lazăr cel cu șapte vieți... Pe când o scrisoare din partea ta la Tokio?

Ești bolnav? E oare posibil Lazăre? Mă gândesc mereu la tine.

Ideologiile și cărțile au început să-mi dea grețuri. Altceva mai profund, mai scump, mai omenesc, ne unește. Și acest ceva nu va muri decât odată cu trupurile noastre, slabe, deșirate, vulturești, nesățioase...“

18 Aprilie 1935. Panait Istrati murise de două zile, departe de Mediterana lui dragă, pe ale cărei maluri visase, suferise. Departe de capriciosul Siret și de Bărăganul copilăriei. Departe de Dunărea năbădăioasă, ale cărei valuri răsfăță încă și acum privirea nepoților lui Moș Anghel...

Parafrazându-i una din concluziile sale la o spovedanie, cu puțină vreme înainte de-a muri, putem spune că a iubit viața în modul cel mai sângeros; și ea i-a supt tot sângele...

Alexandru Talex

Sastel seral

Seara, ca o pisică sură, stă la pândă,
Cocoțată tocmai unde burta soarelui atinge muchea
de amurg.

Alene își trimite umbra răvășită, înfigându-și
Gheara serală în coama Asfințitului, ca astfel
să scuture pletele de sânge, oglindindu-le
în purpura legănată a Crisului Alb...

Luntrea ce plutește, în vis de asfințit, e carul mortuar
al zilei ce se pierde în ultima privire ce-o aruncă,
Inainte de-a muri și-a se topi în neant, Soarele...

Privesc această luptă și sufletul meu, — care coace
în el

Poamele deșertăciunii, laolaltă cu tristul sfârșit
sideral.

se strânge mai tare 'n găoacea lui căptușită cu lut
și-și pârguește mai departe pometele triste...

Cicoarea privește și ea cu ochi de cobalt, chinuită
că ziua-i omorîță de sura pisică și'n ajutor nimeni
nu-i sare...

O, seară-ășasină, mult te iubeam altădată! Dar astăzi,
când te-am văzut ucigașe,

Nimica din tine nu mă mai face

Să simt vr'un farmec de-al păcii, născut

Pe cadavrul fecioarei cu zâmbet de maci...

— „Și-acum să te văd, ucigașe-o de rând, ce-ai să
mai faci?“ —

O'ntreb... și nici că m'aude!...

Pisica ucigașe, cu un salt cumpănit,
Se asvârle voimicește în Carul Mare și-l mână pe
Calea laptelui, —
calea plimbărilor cerești, serafica alee prăfuită cu
argint,

În care se joacă copiii cochetelor Stele...
Dar răsfățată cum e și poate muștrată de cuget,
Ea rătăcește Calea lactee
Și'n hopurile 'ntinsului câmp
oiștea Carului Mare se frânge de-o astră
și se răstoarnă 'ntr'un șant...

Speriată, Sura Pisică, din sacul ce-l puse, prevă-
zătoare, în car,
Dă drumul la Noapte să 'nvăluie umbra în negru
zăbranic.

Și astfel nimeni nu știe unde s'a dus,
Unde-a dispărut așasina...

Doar Luna 'n Apus, ridicată de-o mână nevăzută,
Ca o mireasă plăpândă în vâl auriu,
Zâmbește văpaic, cochet și dulceag,
În doru-i ascuns de Luceafăr...

Dumitru Savu

≡ Poetul Dimitrie Nanu ≡

Moartea poetului D. Nanu, a trecut aproape neobservată în presa noastră.

Robiții comentării și sublinierii evenimentelor de actualitate atât noi cât și confracții noștri, cari au rămas credincioși poeziei și prețuirii slujitorilor ei, nu am avut răgazul necesar să zăbovim asupra operei lui D. Nanu.

Este drept că poezia lui Dimitrie Nanu, nu prezintă un caracter de atracție și de seducție, pentru marele public.

Dar pentru iubitorii poeziei abstracte esoterice, versurile lui Dimitrie Nanu, — marginală dar încă neprecis definită de la lirica parnasiană la simbolism — prezintă încă un deosebit interes.

Poezia lui Dimitrie Nanu, nu a avut o circulație în marele public, nici chiar în epoca ei de așa deosebită prețuire în anumite cercuri restrânse, dar interesante prin finețea gusturilor și prin singularitatea atitudinilor.

Imprăștiată prin diverse reviste, cari nici ele nu au avut o amplă rezonanță în public, poeziile lui D. Nanu, nu au reușit să intre în sensibilitatea și în înțelegerea cetitorilor.

Poezul dacă a fost stimat și apreciat, nu a fost nici odată iubit și intim înțeles.

Am întâlnit numeroși, intelectuali — poeți clandestini, sau simpli amatori pasionați de lectură a versurilor — cari ne-au mărturisit că nu au putut înțelege nimic din versurile abstracte și rigide ale lui Dimitrie Nanu.

În adevăr poeziile lui Nanu sunt lipsite atât de căldura interioară cât și de strălucirea formală.

Am recitat de curând volumul „Poezii“ apărut în anul 1934, care este sinteza operei poetice a lui Dimitrie Nanu.

În acest volum, se cuprind cicluri „Nocturne“ apărut în 1900 și placheta „Inspitirea de pe Munte“, apărută în 1914, precum și poezii publicate în diferite reviste.

Și această impresie ne-a fost categoric întărită.

Dimitrie Nanu, care a fost un liris claustrat și cu tendințe de aristocrată interiorizare, a cultivat o poezie de așa numită concepție.

În prefața, care întovărășește ediția acestor poezii, Dimitrie Nanu, recunoaște că scrisul său poetic, nu

s'a putut adresa masselor, dar face greșeala de a acuza tineretul că nu l-a înțeles.

Tineretul liric creator de astăzi, are cu totul alte concepții, decât cele împărtășite și profesate de Dimitrie Nanu.

Astfel că divorțul de atitudini și obiective poetice, dintre parnasianismul care în parte a fost reprezentat de Dimitrie Nanu, și între lirica tânără de astăzi, aflată în plină eferescență și încă nedeplin conturată este firesc. Dealtminteri, Nanu, datorită poeziei lui abstracte și cu caracter livresc, nu a fost înțeles, nici de contemporanii lui.

Poezii ca : „Thais către Athanael“, „Athanael către Thais“, „Oreste către Pylade“, dacă au valoarea unor interesante teme filozofice, fiind lipsită de suflu liric, nu au putut avea nici ele rezonanță în public.

Iar aceste poeme deși au fost apreciate de criticii versurilor lui Nanu, drept cele mai reușite zămisliri ale aristocraticului scriitor, totuși nici ele nu au reușit să se facă înțelese.

Se pare că poeziile cu caracter meditativ, dar care au suferit o anumită cizelură formală, mai tinerască, au fost oare cum situate în gustul cetitorilor subțiri.

Am recitat de curând poeziile intitulate „Indoială“, „Năluca“, „Catedrala“, care prin cultivarea simbolurilor și prin evocările romantice, ar părea că sunt mai apropiate de înțelegerea acelor care caută în poezie emoție și trăire, ca și logică și abstracțiune, astfel precum a urmărit să realizeze Dimitrie Nanu.

Aceste poezii prezentate într'o formă impecabilă lasă însă impresia de artificios și lucrat.

Desigur că cetite într'un cadru public poeziile lui Nanu, nu ar înregistra nici o rezonanță. Dar savurate în liniștea bibliotecii și înțelese în substanța lor intimă, — care este deopotrivă austeră și elegantă, — versurile lui Nanu câștigă în farmec grav și în muzicalitate de suită, dar plină de un anumit farmec, care se reclamă dela cultul autentic pentru artă.

Fiind un poet apreciat în cercuri restrânse, nu este de mirare că Nanu a fost socotit un excelent traducător.

Tălmăcirile făcute din piesele lui Racine, Corneille, Coppée, Shakespeare, Musset, Banville, Beau-

marchais și Tolstoi, au contribuit în schimb ca numele lui Nanu, să fie cunoscut în cercurile marelui public.

În aceste tălmăciri, Dimitrie Nanu, a pus aceeași pasiune pentru redarea exactă a textului, aceeași conștiințioasă închinare adresată versului, același cult pentru forma perfectă și elegantă, pe care le recunoaștem din propriile lui poezii.

Dimitrie Nanu, nu a făcut simple tălmăciri și autentice transplantări, în literatura românească, care fără dragoste de poezie și fără nobila dar discreta pasiune de muncă a poetului, nu s'ar fi îmbogățit cu versiuni demne de a figura ca modele ale traducerilor.

Teatrul Național ar face o operă de pioasă comemorare, editând în biblioteca sa traducerile lui Dimitrie Nanu, care sunt deopotrivă interesante atât pentru reprezentare, cât și pentru citit.

Totuși dacă interesul marelui public s'a îndreptat

către traducătorul Nanu, prețuirea cunoscătorilor nu trebuie să ocolească aprecierea condiționată dar realistă, a însemnătății operei poetului.

Este o operă care fără a fi nici definitivă și nici majoră a contribuit totuși prin cultul închinat poeziei, prin noblețea temelor și aristocrația realizărilor, la înăvuierea patrimoniului nostru liric.

Se cuvine deci ca să înconjurăm numele lui Nanu de întreg respectul meritat de un om care a trăit cu toate visurile și idealurile lui încheiate fără tranzacție și fără compromisiuni poeziei dar trebuie și de data aceasta să ne manifestăm regretul că poeziile lui Nanu se găsesc foarte puțin în librării și poate unele volume răcite se mai află pe la anticar.

Ar constitui o cinstire bine meritată adusă amintirii lui Dimitrie Nanu, retipărirea operei acestui poet care dacă nu a fost înțeles și apreciat, merită stîmă și prețuirea noastră estetică.

Mihai Anastasiu

Comemorarea lui Spiru Haret

La 15 Februarie a. c. s'au împlinit 92 de ani dela nașterea părintelui școlii noastre și 30 de ani dela moartea marelui profesor și ministru al culturii naționale, în veci neuitatul Spiru Haret.

Cu acest prilej, Academia de Științe din România, prin președintele său d. prof. dr. C. Angelescu a hotărît să comemoreze cu pietate pe marele organizator și mentor al focarelor de cultură națională, ca un binemeritat omagiu, la răscrucea celor 30 de ani dela dispariția sa „materială“.

Spun dispariție „materială“, de oarece sufletul mare și nobil al ilustrului dispărut, precum și opera sa fără egal, cât și realizările lui bogate în vastul ogor al culturii naționale, vor rămânea etern vii în sufletele noastre din generație în generație, oglindindu-se dintr'un capăt în celălalt al scumpei noastre țări, pentru prosperitatea căreia regretatul a muncit cu abnegație toată viața. Ce-a fost Haret pentru școala neamului, precum și multiplele lui realizări în acest domeniu, sunt prea cunoscute. De aceea nici nu insist. Menționez totuși că, Haret pe lângă faptul că și-a închinat întreaga viață pe altarul școlii pe care a reorganizat-o după cele mai noi principii pedagogice și s'a străduit neconținut pentru ca s'o vadă în plină ascensiune, el a mai fost și un savant în adevărata accepțiune a cuvântului, fiind primul român care a obținut doctoratul în matematici la Paris. Cercetările și scrierile sale în domeniul dificil al mecanicii, îl situează pe plan egal cu cei mai renumiți fizicieni ai lumii; titlu de glorie, care s'a răsfrânt cu mândrie asupra tinerei culturi românești din acele timpuri. Iată pentru ce Academia de Științe a ținut să comemoreze pe acela, care acum 40 de ani și mai bine, a fost sufletul și părintele școlii românești și

al slujitorilor ei, și un mare om de știință.

Nu putem încheia fără să nu amintim și despre dragostea ce-a manifestat-o Haret față de țărănul român, de soarta căruia s'a preocupat îndeaproape și a luptat intens pentru ridicarea lui, prin creierea de asociații cooperative.

De aceea, la împlinirea celor trei decenii dela moartea sa, lângă Academia de Științe vine să se asocieze întru comemorarea „omului școlii“ și binefăcătorului țărănilor, întreaga țărănie română care-i va purta o amintire veșnică.

Școala națională de toate gradele, împreună cu corpul didactic, se asociază cu tot sufletul la această pioasă și binevenită comemorare a marelui Haret, întemeietorul și organizatorul învățământului național de acum 50 de ani, pe canavaua căreia s'a clădit întregul nostru învățământ de azi.

Acesta a fost Spiru Haret, un savant și educator al neamului, o piatră de granit pe care s'a clădit școala românească de acum 5 decenii și mai presus de toate, un mare patriot care și-a închinat întreaga viață Patriei, pentru prosperitatea căreia a muncit neîncetat. De aceea, numele lui va străluci veșnic în istoria culturii naționale, împreună cu opera sa.

Moise Coroiu

Gânduri

Din ceruri a căzut o stea
E raza visurilor mele nouă,
E frământarea mea răpusă
E 'ntreagă viața mea în ea.

Și steaua plină de lumină
Piutind hoinar către neant
Imi pare noaptea briliant
In falduri albe de hermină.

Steaua nu s'a mai aprins
Grămadă-s gândurile mele
Când astrul va cădea cu ele,
Să știți că viața mea s'a stins.

Moartea frunzei

O frunză desprinsă din ram a picat
Bătută de vânt o cere pământul
E galbenă, ștearsă, mort îi e cântul
Și simte cum viața-i acum s'a 'ncheiat

O calcă 'n picioare pe drum cine
vrea,
Se tângue frunza căzută amarnic
Iși plânge durerea, dar totu-i zadarnic
Nu-i nimenea care să plângă cu ea.

Și 'ncepe să cadă din nori promo-
roacă....
Cavoul e gata și frunza s'a dus
Iluzii deșarte cu ea au apus
Și nu poate nimeni la viață s'o
'ntoarce.

Virgil Tabacu

Spectacolul

.Un fapt îmbucurător este fără îndoială afluența tot mai mare a publicului la spectacole. Sălile de cinematograful și teatrul sunt literalmente luate cu asalt. Se face coadă la bilete, se înghesuie lumea la intrare, se joacă deseori cu casa închisă.

În general, nu se poate vorbi de o ridicare a nivelului artistic în repertoriile și realizările actuale. Nici de o sporire a interesului public pentru spectacolele de artă. Socotim că adevărata cauză a acestei noi mode trebuie căutată în psihoza de război.

Cinematografele și teatrele sunt pline, așa cum sunt pline bodegile și restaurantele. Se recurge la mijloacele vechi și cunoscute pentru desținderea nervilor, pentru uitarea clipei tragice pe care o trăim, pentru evadarea dintr-o viață de lipsuri și necazuri.

Mai mult decât atât, această stare de fapt, prezența unui public ocazional, nu au dat de gândit celor chemați să îndrumeze și să organizeze acest sector al vieții noastre artistice.

Să luăm, de pildă teatrul de revistă, către care se îndreaptă astăzi preferințele marelui public.

Aici, nu numai că nu constatăm nici un progres, dar asistăm cu durere la o înaintare îndrăzneată în rândurile vulgarității și ale prostului gust.

Să nu se creadă că suntem împotriva acestui gen de spectacol, care a prins rădăcini la noi și care are o misiune de îndeplinit.

O revistă bine încheată și corect

interpretată poate avea înrăuriri vădite asupra unui public care vrea să-și descrețească fruntea. Ceiace susținem noi este necesitatea de a se da acestui public cel puțin atât cât a plătit el. Căci, să nu se uite, biletele de teatru nu sunt deloc ieftine.

În loc să se încerce să se realizeze spectacole mai bune, să se ridice nivelul publicului, se improvizează „reviste”, „pretexte” și altele de aceeași măsură, care supără la ochi și la urechi.

Nu înțelegem cum se poate vorbi de revistă fără muzică, fără scene comice, fără dans, fără mișcare. Nu există melodii, nu există voci, iar ceiace se oferă este de o lipsă de calitate care irită.

Dacă autorii noștri de revistă sunt atât de săraci în motive de inspirație și în realizări, să nu se creadă că sunt tot atât de sărăciți în improvizații politice; acestea, sune prea abundente, nu pot avea alt rost, decât acela de a plătisi și mai mult pe spectator.

Și, totuși, lumea dă năvală. Se pare că apasă în cumpănă și vadul creat de ani și ani de activitate în aceleași săli.

Trecând la spectacolul bun, trebuie să subliniem eforturile făcute de Teatrul Nostru și Teatrul Mic, care s'au impus prin nivelul ridicat al repertoriului ales.

Teatrul Nostru este o asociație de tineri artiști, curagioși, întreprinzători și talentați, cari ne-au dat numai spectacole bune. Au mers din succes în succes. Au știut să aleagă

piesele, au știut să-și aleagă regizorul, au știut să facă distribuția și... au știut să joace. Succesul lor nu e întâmplare, este dobândit prin merit.

La Teatrul Mic s'a încercat acelaș lucru pe planul comediei, însă cu mai puțin noroc. Marele Ion Iancovescu, va reuși, suntem singuri, să facă vad acestei săli, căreia i-a împântășit gloria creației sale din „Cicerone”.

Strădaniile scenelor de Stat au fost încununuate de marele spectacol al stagiunii care este „Don Carlos”. Spectacolul armonios, puternic, la reușita căruia au contribuit Ion Șahighian și Traian Cornescu, fără să mai vorbim de N. Bălățeanu, care s'a impus un actor de mare clasă.

Păcat că spectacole de proporțiile lui „Don Carlos” sunt umbrite de nimicuri gen „Cireșe pentru Roma”, care răpesc pe scena Studioului locul altor realizări posibile.

Trecând la ecran, nu putem să uităm absența filmelor americane și franceze. Totuși, filmul italian reușește să umple într-o oarecare măsură acest gol. Studiourile italiene au izbutit să făurească filme puternice, cum de pildă: „Coroana de Fier”, „Ospățul nebunilor”, „Rigoletto”, „Cele două orfelime”.

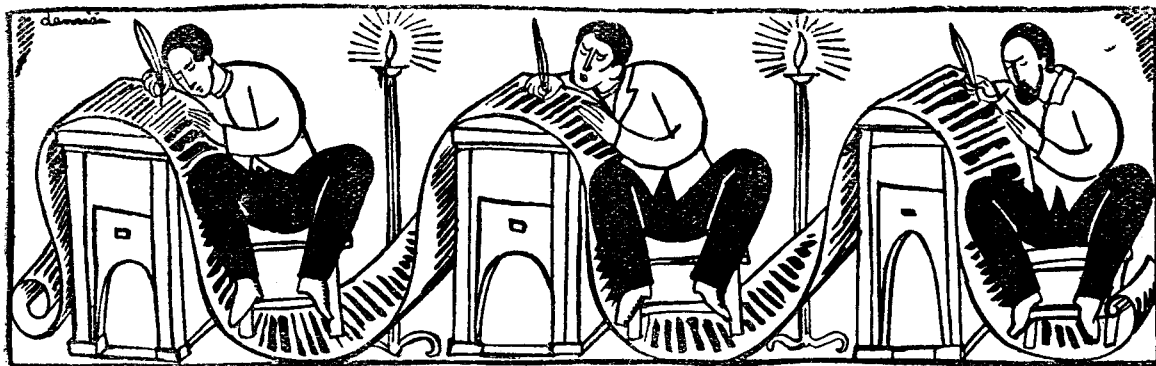
Ar fi, poate, necesar să ne oprim mai mult asupra filmelor, cărora publicul nostru le rezervă o atenție deosebită. Este ceiace ne propunem să facem în viitor.

Paul Teodorescu

Sarea de lux „Cerb”,

**sarea de masă,
sarea de bucătărie
și sarea iodată,
nu trebuie să lipsească
din nici o gospodărie
și din restaurante**

**Toate aceste sorturi
sunt produse de
Cassa Autonomă a Monopolurilor
după cele mai moderne
procedee și satisfac
toate gusturile.**

FAPTE DE OBSERVAȚII

Banatul în Capitală

Cea dintâi săptămână a lunii Martie a fost „săptămâna bănățeană”, închinată strălucirilor culturale și artistice de cari este plină provincia noastră dela Vest.

Bucureștii au făcut o primire însuflețită solilor Banatului cari au adus cu ei atmosfera de creație și mândrie specifică. O expoziție de pictură, sculptură și publicistică a fost aranjată la ministerul propagandei. La Național scriitorii au citit sau au declamat liber din operele lor. Vestitul cor „Vidu” dela Lugoj a entuziasmat pe melomani. Tăraniii dansatori dela Borlova au uimit cu iscusitele lor jocuri bătrânești pe toată lumea: măzărca și „poșovaicele” sunt artă străveche dacă.

Iar coloanele tuturor ziarelor din Capitală au fost deschise pentru manifestările bănățene, evocându-se și multe figuri istorice de acolo, în frunte cu Paul Jorgovici, Mocioni, Eftimie Murgu, Aurel Popovici, ș. a.

Președintele asociației scriitorilor bănățeni d. Virgil Birou a trecut în revistă contribuțiile cărturărești așa de vechi ale bănățenilor, începând cu „Palia”, la cultura generală românească.

Festivitățile „săptămânii bănățene” au stârnit un adânc ecou în țară și au desvelit ancestralele noastre rădăcini în spațiul ocupat de românism în disprețul futuror apăsărilor și furtunilor trecutului. Ele au deșteptat încrederea în rezistența noastră ca neam și în valorificarea noastră ca știință și cultură.

A fost o idee frumoasă a „Cercului bănațenilor” din București, că a prilejuit serbările ce s'au bucurat de o atât de bună primire. La zile de încercare ca acestea, „săptămâna bănățeană” a avut darul de a înălța și descreți frumțile înourate.

Glasul inspirat al poetului Grigore Bugarin, acest Mistral al Banatului, a pus în evidență clocotul românesc al simțămintelor de afirmare și nădejde tare din acel colț de țară, și a fascinat publicul cu farmecul graiului specific de acolo.

Dar suntem datori cu o cronică mai amănunțită asupra însemnătății „săptămânii bănățene”.

Horia Trandafir

Redacționale

Dăm întâietate problemelor sociale și cronicilor bogate în informații asupra stărilor locale. Suntem o revistă de știință sociografică, iar dănuirea în acest fâgaș și frumusețea

obiectivității au constituit podoaba noastră cea mai de preț. Pe precizuni smulse realităților suntem în s'are să ne ridicăm la construcțiuni de sinteză sociologică. Pentru a împrieteni cu probleme mai grele pe cititori, dăm cu plăcere loc și artiștilor de ordin cultural-artist și unor bucăți literare.

Vechii noștri prieteni sunt rugați să ne dea concursul prin plata anticipată a abonamentului și prin răspândirea printre cunoscuți a „Societății de mâine”.

† Arhitectul Vasile Pertzache

din ministerul propagandei a încetat subit din viață în urma unei congestii pulmonare. Era un tânăr eminent, la începutul unei cariere frumoase și apreciate unanim. Ca diplomat al Academiei de arhitectură a reușit primul la concursul de burse pentru Școala română din Roma unde apoi 2 ani și jumătate și-a perfecționat cunoștințele și a terminat mai multe lucrări menționate și premiate, printre cari e și proiectul în stil bizantin al bisericii s. Giovanni a Mare la Gaeta. În expoziția permanentă a Academiei de arhitectură se găsește proiecte și desene, apoi un relevu al bisericii Stavropoleos care a fost trimis și unor expoziții la Varșovia și Paris. Ministerul propagandei îl încredințase cu construcția pavilionului românesc dela expoziția bienală din Veneția, pavilion admirat de factorii cei mai chemați. Statul român a cumpărat o seamă din lucrările sale pentru expozițiile Salonului Oficial. În mod fulgerător se curmă acum firul unei activități dintre cele mai laborioase și mai bogate în artă. Regretatul arhitect întreprinsese o seamă de călătorii și studii speciale în Argento și alte localități ale Siciliei și Italiei. O colecție întreagă de schițe, desene, studii și note de călătorie rămase în urmă-i mărturisesc despre talentul său creator. Regrete unanime îl petrec dincolo de pragul acestei vieți.

Greva leagănelui

— este cuvântul de alarmă al unei reviste ilustrate elvețiene, care și propune să atace pe față, fără menajamente, curajos și cu mare lux de cifre statistice chestiunea demografică a „fericitei Elveții” care beneficiază permanent de neutralitate în gravele conflicte armate de jur împrejur. Revista a rugat pe cunoscutul sociolog André de Maday să procedeze la un studiu sever al cazuri-

lor de denatalitate, care alarmează mica republică. Acest sociolog a fost profesor la universitățile din Geneva și Neuchatel între 1911—1924 decând apoi conduce vasta bibliotecă a Biroului internațional al Muncii din Geneva. El este autorul unei „Introducere în sociologie și unor numeroase scrieri sociologice. De un sfert de veac — conchide sociologul — Elveția suferă de același rău ca și Franța. Pericolul este definit ca o „grevă a leagănelui”. Nașterile descresc an cu an. Lipsesc anual, 16.000 copii — afirmă anualul statistic elvețian. În 1881 erau 81.240 nașteri, iar în 1940 numai 61.656. Denatalitatea se agravează în mod alarmant. La 1 Dec. 1941 Elveția avea 4.265.703 suflete.

Dacă procentajul scăderilor va fi constatat — în 1980 Elveția va avea 3,8 iar în anul 2000 numai 3,2 milioane locuitori...

Dacă procentajul demografic nu este mai coborât, aceasta se datorește celor doi factori: durata mijlocie a vieții a crescut dela 40 $\frac{1}{2}$ la 60 $\frac{1}{2}$ ani în Elveția, iar nașterile nu sunt mai puține decât decesurile. Elveția are deci curajul de a privi în față adevărul și de a-și da seama de realitate, gândindu-se la remedii în consecință. Nimic nu justifică ascunderea stărilor demografice.

Celibatarii bulgari

trecuți de 30 ani vor fi constrânși să se însoare în decurs de 16 luni dela promulgarea legii în discuția parlamentului.

În n-rul trecut s'a vorbit despre măsurile luate de Bulgaria pe cale de legiuri în domeniul demografic. Acum se vine cu precizuni. Toți cei cari nu se vor supune prevederilor legale, vor fi dimiși din funcțiuni. Deja până acum statul bulgar insistuise un impozit special asupra celibatarilor și oferise avantajii esențiale pentru tinerii căsătoriți.

Acum se face un pas mai departe în protejarea marelui. Și Bulgaria nu este o țară cu deficit de natalitate, dimpotrivă era înregistreează un excedent, ba este chiar suprapopulată. Totuși o politică demografică viguroasă vrea să previe eventualele scăderi în viitor.

Pianistul Demetriade

a dat un concert la Florența în sala Bianca a Palatului Pitti; maestruoasă sală cu nenumărate candelabre, înconjurată de uși și oglinzi având ca intrare trepte monumentale. Concertul pianistului român a avut

deplin succes, cu public foarte numeros. Iată cronică artistică a ziarelor florentine:

„Pianistul român Alexandru Demetriade vine dela școala celebrului Cortot și se bucură de o carieră concertistică în plin succes în străinătate, mai ales la Paris, și în Italia. De aceea e viu interesul publicului dela Sala Bianca pentru al 14-lea concert de cameră cu fericita interpretare a lui Demetriade.

„El preferă și e atras în mod firesc spre muzica romantică: lumea sa interpretativă și calitățile sale de executare arată imediat o finețe de profundă reflecție, gândită, închinată într'un studiu atent al formei. Execuția sa plină de substanță; muzica trece prin el lin, abundantă în pauze marcante cari valorizează rafinarea poetică.

„Atât în „Fantazia în la mi“ de Bach, în Scarlatti, cât în „Fantazia“ minunată a lui Schumann, în Enescu, Brahms (două intermezzi) și Chopin (două mazurche, un noturno, două studii) pianistul a cucerit numerosul auditoriu, așa încât a primit aplaudări vibrante care l'au convins să mai dea o bucată în afară de program“.

Teatro della Pergola

din Florența a reprezentat o piesă românească în Ianuarie: „Visul unei nopți de vară“ de Tudor Mușatescu, jucată de Compagnia Carini milaneză cu respectivii artiști principali Carlo Lombardi și Antonella Petrucci. Piesa a plăcut enorm, mai mult decât la noi fără îndoială căci părea foarte originală publicului florentin. Dar toți spuneau că n'a fost fericit interpretată de artiști. Simpatice faptul că un romancier bogat dă atenție unei fete simple și sincere pe care o chiamă să-i schimbe viața luxoasă de care era sătul. Suntem bucușori să vedem pentru întâia oară o piesă românească pe scena celebrului Teatro della Pergola: au dat-o de trei ori între 13—18 Ianuarie.

O vitrină

de fotografii române din actualul războiu s'a expus la Florența în via Cerretani 38, poarta centrală. Ne bucurăm de inițiativa biroului de presă din Milano condus de d. Frasin Munteanu-Râmnic. Era necesară o asemenea expunere de fotografii din România, deodată cu expunerea steagului român în via Tornabuoni la 25 Ianuarie.

Editura „Casa Școalelor“

a lăsat recent următoarele opere prețioase:

I. Petrovici: Studii istorico-filosofice, lei 150.

Tudor Vilanu: Filosofie și poezie, lei 150.

G. G. Antonescu: Pedagogia contemporană, lei 150.

Șerban Cioculescu: Aspecte lirice contemporane, lei 150.

Ion Zamfirescu: Orizonturi filosofice, lei 150.

I. M. Marinescu: Răsfoind scriitorii clasici, lei 150.

E. Lovinescu: Antologia ideologiei junimiste, lei 250.

Dan Simionescu: Legenda lui Afrodițian.

Ion Const. Chițimia: Cronică lui Ștefan cel Mare, lei 50.

G. Vâlsan: Cetatea de munți, lei 80.

Al. Popescu-Telega: Pe urmele lui Don Quijote, lei 150.

Preot C. Matașă: Câmpul lui Dragoș, lei 100.

Ap. D. Culea: Când Moldovenii țineau strajă la Nistru, lei 140.

Alexandria (Istoria marelui împărat Al. Macedon), lei 40.

Vasile Alecsandri: Poezii populare ale românilor, lei 80.

Romulus Ciolfec: Români din Secuime, lei 80.

I. M. Rîureanu: Emigranții din Brazilia, lei 80.

Ion Creangă: Amintiri, lei 40.

Ion C. eangă: Povesti, lei 80.

S. Teodorescu-Kirileanu: Povești basarabene, lei 40.

Ion Pop. Reteganul: Legende, povestiri și obiceiuri românești, lei 80.

Ion Budai-Deleanu: Poezii, lei 80.

Leca Moraru: Dela noi — povești — lei 140.

Mihail Vulpescu: Povești din saatele noastre, lei 120.

Al. Lascarov Moldovanu: Apa cea vie, lei 80.

Editura „Socec“

a tipărit în vremea din urmă două mari romane, unul de John Knittel în traducerea d-lui George Sbârcea, intitulat „Via Mala“, iar altul „Revoluție“ în două volume, datorită scriitorului tânăr Dinu Nicodin, prezintă elogios de către criticul Eugen Lovinescu. „Via Mala“ este inspirat din mediul elvețian și conține elemente foarte dramatice, amintind literatura celor mai mișcătoare romane rusești și americane; pe cursul Rinului superior, în valea sălbatecă a afluentului Izolla, își întemeiază existența familia căpitanului Lauretz în jurul unui ferestrău mecanic; Lauretz este prototipul viciosului, decăzutului cu stigmatul înfricoșat: Familia chinuită conspiră împotriva vieii sale desfrânată și săvârșește crimă premeditată cu complicațiuni extreme de tragice, dar din aceeași familie răsare geniul bun al Silveliei care moștenește un castelăș, tablouri și bani dela bătrânul pictor Lauters pe care îl îngrijește, și se mărită cu un magistrat, din nobila familie Richeanu; magistratul nu pregetă să des-

copere crima cu orice risc, iar până la urmă este cucerit de virtuțile admirabilei sale soțiet cu a cărei familie se împacă. „Via Mala“ este un roman sgduitor, de valoare a căreia și-a dat seama editura. Despre „Revoluția“ d-lui Dinu Nicodiu — în numărul nostru viitor.

Editura „Universul“

a pus pe piață următoarele cărți interesante și de mare tiraj:

Selma Lagerlöf: Gösta Berling lei 220.

Căpitan Mailat N. Ioan: Transnistria, lei 120.

Valeriu Mardare: D'aia am divorțat!, lei 260.

Sebastian Popovici: Iarba fiarelor, poeme, lei 120.

Maior A. Dumitrescu Jippa: Timocul, lei 60.

Dr. ing. agr. Dimitrie C. Sandoiu: Lupta împotriva secetei, lei 28.

Daniel Defoe: Robinson Crusoe, trad. din orig. de P. Comarnescu, lei 240.

D. Ionescu Morel: Mai sunt oameni buni..., lei 200.

Hector Malot: Romanul unui mic marinar, lei 180.

Teodor Castrișanu: Balaurul cu șapte capete, versuri, lei 40.

Editura „Contemporană“

ne trimite la redacție următoarele volume de interes pentru cercuri cari doresc inițiere în chestiuni de știință popularizată, precum și câteva traduceri literare de mare tiraj:

T. Devaux: Istoria electricității, lei 125.

B. Champigneulle: Istoria muzicii, lei 90.

P. Rousseau: Astronomia fără telescop, lei 90.

P. Grivet și P. Herreng: Televiziunea, lei 125.

J. Chastenot: William Pitt, lei 230.

W. S. Maugham: Chemarea dragostei, lei 360.

A. J. Cronini: Trei dragoste, lei 680.

Expoziția de pictură din sala Prometeu

În sala Prometeu str. Brezoianu 19, expun Ion Vlasiu, Elena Vavilyna și Aurel Cojan.

Colecție: Luchian, Petrașcu, Junger Grob, Matuschek, etc.

La 15 Martie, se deschide expoziția Grupului Grafic.

Istoria literaturii franceze

Editura Prometeu

În editura Prometeu, a apărut lucrarea de mare interes a d-lui Const. Calafeteanu: Istoria literaturii franceze vol. I ed. II și vol. II Clasicismul. Volumele apărute nu pot lipsi din bibliotecile studenților, elevilor, profesorilor sau ale tuturor acelor care iubesc literatura franceză.